

Mokslo Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 16 (548)

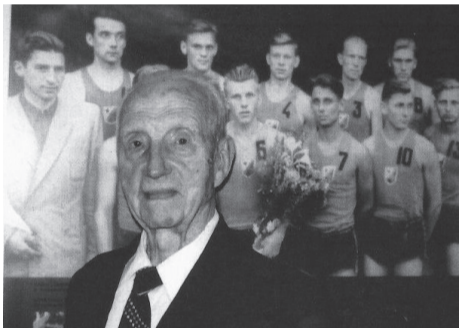
IŠKILIOS ASMENYBĖS

ANTANAS KUDZYS – užsienyje pripažintas mokslininkas, kurio žinių Lietuvai nereikia?

Viktorija Mitkutė

Jo paskaitų klausėsi kelios Lietuvos statybininkų kartos, o dėstyti kvietė užsienio šalių universitetai. Jo vardas įtrauktas į žymiausių pasaulio intelektualų sąrašą, o iš jo vadovėlių mokėsi kitų šalių statybos inžinieriai.

A. Kudzys po 60 metų prie Kauno „Žalgirio“, kuriame žaidė, stendo.

Nuo laisvės kovų dalyvio iki pripažinto mokslininko

Namas, į kurio duris pabeldžiau vos prieš kelias minutes – ne iš tų prabangiųjų, į kuriuos įžengti leidžiama toli gražu ne kiekvienam mirtingajam, o iš tų, kuriuos 1950–1960 metais savo šeimai, ir dažnai savo rankomis, statėsi vilniečiai. Todėl ir jų durys mielai atveriamos svečiams. Duris atvėręs vyriškis, šį pavasarį atšventęs 90-ąjį jubiliejų, tikrai ne eilinis. Tai vienas labiausiai tituluotų Lietuvos inžinierių statybininkų – habilituotas technikos ir technologijos mokslų daktaras (1967 m.), Budapešto (Vengrija) technikos universiteto garbės daktaras (1988 m.), Kauno politechnikos instituto profesorius (1967 m.), įrašytas ir į Jungtinės Karalystės Kembridžo (angl. Cambridge, UK) universiteto sudarytą XXI amžiaus žymiausių pasaulio intelektualų sąrašą – Lietuvos mokslų akademijos akademikas Antanas Kudzys.

Jis – monografijų apie gelžbetoninių ir plieninių konstrukcijų tikimybinio patikimumo vertinimą autorius, kelių statybos terminų žodynų bendraautoris, paskelbęs apie 300 mokslinių straipsnių prestižiniuose mokslo žurnaluose ir kituose leidiniuose. Akademikas A. Kudzys dirbo Vilniaus technikos universiteto Statybos fakulteto Gelžbetoninių konstrukcijų katedros vedėju (1965–1992 m.), buvo Klaipėdos universiteto Jūrų technikos fakulteto (1996–2001 m.) ir Kauno technologijos universiteto Statybos ir architektūros fakulteto Statybinių konstrukcijų katedros (2006–2011 m.) profesorius, Kauno architektūros ir statybos instituto Statybinių medžiagų ir konstrukcijų laboratorijos vyriausiasis mokslo darbuotojas (1996–2006 m.) bei Vyriausybės konsultantas (1992–1995 m.). Jo plunksnai priklauso dar 5 užsienio kalba išleistas monografijos. Kai kurios iš jų, pavyzdžiui, taikomosios matematikos vadovėliai, ir šiandien tebėra parankinės statybų sektoriuje dirbančių ir studijuojančių knygų.

Pokario metais (1943–1947 m.) jis dalyvavo kovoje su sovietiniais okupantais, buvo „Lietuvos laisvės armijos“ narys, o studijuodamas ir dirbdamas rasdavo laiko sportui – buvo Kauno „Žalgirio“ ir Lietuvos vyrų krepšinio rinktinės (1948–1955 m.) žaidėjas.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę A. Kudzys buvo daugelio tarptautinių statybos sektoriaus asociacijų ir sąjungų narys. Jau perkopęs per 80 metų aktyviai dalyvavo buriant Jungtinį demokratinį judėjimą (2009–2012 m., dabar Nepartinis demokratinis judėjimas).

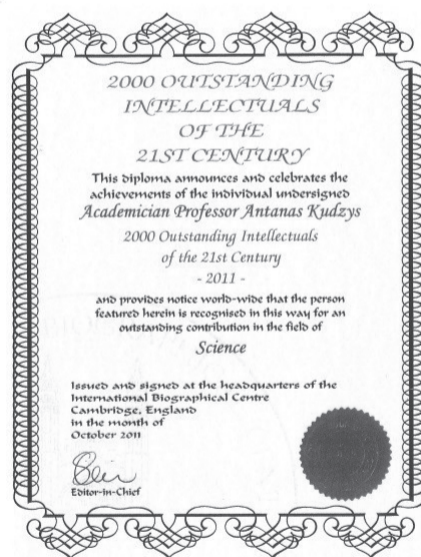
Už pasiekimus dėkingas žmonai

Pokalbis su 1925-aisiais Seirijuose gimusiu A. Kudziu prasidėjo nuo to, kaip jis, 20-metis jaunuolis, pradėjo studijas Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Statybos fakultete, kuriame įgijo statybos inžinieriaus specialybę, pasukdavo tai atgal, tai vėl skubėdavo į priekį, bet sukosi vis apie tą patį – darbą. Kaip pats prisipažįsta, iki 2011 metų laisvalaikio neturėjo: „Svarbiausius savo mokslo darbus parašiau atostogaudamas, o laisvesniu laiku tobulinau lietuvių, anglų, vokiečių, prancūzų, rusų bei kitų kalbų ir matematikos žinias.“

Anot septynias užsienio kalbas, iš kurių daugumą išmoko savarankiškai, vartojančio pašnekovo, nedaug trūko, kad būtų išmokęs dar vieną – ispanų, bet tąkart jau žmona sudraudė: užteks tų kalbų. Kartu su ja, ilgamete Lietuvos mokslų akademijos Chemijos instituto mokslo darbuotoja Birute Veličkaite-Kudziene ponas Antanas užaugino du sūnus – statybos ir transporto vadybos inžinierių, logistikos specialistą Lietuvos pramonininkų konfederacijos generalinio direktoriaus pavaduotoją Vytautą

ir habilituotą technologijos mokslų daktarą, pirmąjį Lietuvos ambasadorių Japonijoje ir Filipinuose Algirdą, kuris dabar dirba vienos Japonijos įmonės generaliniu direktoriumi, yra kitos įmonės viceprezidentas, o trečios – specialusis statybų projektavimo patarėjas.

Tačiau svarbiausia, pasak pono Antano, tai, kad žmona ant savo pečių perėmė visus namų rūpesčius. „Didžioji dalis namų reikalų man nerūpėjo, nes žmona mane lepino, visko pasiekti man padėjo. Ji perėmė visus namų reikalus, viskuo rūpinosi. Aš net nežinojau, kaip reikia už elektrą sąskaitas apmokėti; aš tik sėdėjau prie rašomojo stalo apsikrovęs įvairių kalbų žodynais ir specialia literatūra ir kūrėu. Aš net arbatos ir kavos nemokėjau išsivirti. Kai žmona prieš penkerius metus staiga mirė, išmokau, – pasakoja jis, o atsidusęs priduria. – Ji vis kalbėdavo, kaip ji be manęs gyvens, o atsitiko atvirkščiai.“

Kembridžo tarptautinio biografių centro diplomas

Iš kur tos statybos atsirado?

Kalbėdamas apie žmoną, pašnekovas nejučia persikelia į jaunystės metus, kai, baigęs Alytaus gimnaziją 1943–1945 metais mokytojo Noragėlių ir Seirijų pradinėse mokyklose, Seirijų progimnazijoje, atvažiavo studijuoti į Kauną. Anot pono Antano, nuo 1943 metų priklausiusio ir pagrindinei organizacijai „Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga“, pasibaigus karui „reikėjo atsiskirti

■ Nukelta | 2 p.

Pabėgėliai. Skulptūrinė grupė Ponto Delgado mieste Sao Migelio saloje (Azorų salynas, Portugalija). J. Jasiščio nuotr.

ŠIAME NUMERYJE

Minint akademiko Antano Kudzio 90-metį

● 1-2, 4 p.

Universitetų pokyčiai supainiotų sąvokų kontekste

● 3 p.

Šiuolaikinis kultūros paveldo vaidmuo

● 5 p.

Lietuvos edukologijos universitetas ruošiasi paminėti veiklos 80-metį

● 5 p.

Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungoje: geriausių disertacijų konkursas

● 6 p.

Kaip nustatyti, ar maisto produktai – autentiški?

● 7 p.

Kur prasidėjo lietuviškojo cemento istorija?

● 8 p.

Politikė – apie vilkus ir pieno ūkį

● 9 p.

Mokytojos portreto bruožai

● 10 p.

Ar galima atsakyti į klausimą, kurio nežinai?

● 11 p.

Nauji patentai. Kapiliarinė energetika

● 12 p.

IŠKILIOS ASMENYBĖS

ANTANAS KUDZYS – užsienyje pripažintas mokslininkas, kurio žinių Lietuvai nereikia?

■ Atkelta iš 1 p.

dviveidžio sovietinio mokytojo pareigų – arba su kolegomis, Seirijų valsčiaus mokytojais – Pranu Vitkausku, Antanu Motiejūnu ir Jurelioniu – eiti į miškus ir ten mirti, arba išvažiuoti iš tėviškės ir tęsti kovą už Lietuvos laisvę kitomis aplinkybėmis“.

Kai sesuo Julija susiruošė studijuoti odontologiją ir nusprendė stoti į Kauno universitetą, tame pačiame mieste fizikos ir matematikos mokytojų kursuose besimokantis Antanas paklausė tėvo Prano patarimo. „Tėvelis sako, žinai, karas baigėsi, visi miestai sugriauti, darbo netrūks, stok į statybą. Įstojau į Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) Statybos fakultetą, ir niekada nesigailėjau“, – paklaustas, kaip jo gyvenime atsirado statybos, atsako mokslininkas.

Bet likimas jau buvo parengęs jam išbandymą, ir vyras tik per plauką neatsidūrė sovietinėje areštineje, o gal ir dar toliau. „Studijuoti į VDU atvažiavo Jonas Poškus (slapyvardis – Rolandas), su kuriuo Smetonos laikais kartu mokėmės Alytaus gimnazijoje. Jo tikslas buvo Kaune įkurti pagrindinę studentų organizaciją. Jis pasakojo, kad atėjo iš miško, iš partizanų. Nors abejoju, ar jis netapo provokatoriumi, padėjau jam kai kuriuos dokumentus susitvarkyti ir tapau šios organizacijos nariu. Mūsų štabas buvo visai KGB panosėje, Laisvės alėjos ir Ožėškienės gatvių kampe, 200 metrų nuo KGB. Jie net nebūtų sugalvoję mūsų taip arti ieškoti, bet buvome išduoti. Buvo suimtas garsaus partizano brolis Antanas Lukša, mūsų ryšininkas su Tauro apygardos Birutės rinktinės partizanais, ir kiti, kurie tuo metu buvo štabe. Paskui jie dvi savaites ten budėjo ir kas ateidavo, visus „sėmė“. Tarp jų – ir mano būsimo žmoną Birutę, su kuria draugavau (ir J. Poškaus supirštas, 1949 m. vedžiau). Ji su tėvu nuėjo iširti, ar galima man ten eiti. Labai buvo gudri mergina. O manęs taip ir nesuėmė. Bet sovietinio saugumo organai ir VDU komunistų partijos komitetas įtarė, kad priklausau pagrindinei organizacijai“, – prisimena A. Kudzys.

Disertacijos ginti Lietuvoje neleido

Nors 1950 metais baigęs universitetą A. Kudzys buvo paskirtas dirbti asistentu Statybos mechanikos katedroje, tų pačių metų gruodžio mėnesį iš VDU jis buvo pašalintas. 1950-ųjų rudenį, VDU buvo likviduotas, o jo vietoje įkurtas Kauno politechnikos institutas (KPI) ir Kauno medicinos institutas (KMI).

Susiklosčius tokioms aplinkybėms, per dešimtmetį ponas Antanas spėjo padirbėti inžinieriumi konstruktoriumi Kauno projektavimo institute „Žemprojekta“ ir vyriausiuoju konstruktoriumi Kauno projektavimo institute „Pramprojekta“, parengė ir apgynė technikos mokslų kandidato (dabar daktaro) disertaciją. Dar gimnazijoje pradėjęs žaisti krepšinį, iki pat 1955-ųjų lošė Kauno „Žalgiryje“ ir Lietuvos rinktinėje. Tiesa, kitam pomėgiui – dainavimui – buvusiam VDU vyrų vokalinio kvarteto nariui jau nepakako laiko.

Ne tik statybos teoriją, bet ir praktiką išmanantis jaunas mokslininkas 1960-aisiais

A. Kudzys su žmona Birute Mokslų akademijoje, kur buvo surengta jubiliejinė A. Kudzio darbų paroda (2005 m.)

tapo KPI Vilniaus filialo Statybos katedros docentu, dar po penkerių metų – įkurtos Statybinių konstrukcijų katedros vedėju. Apgynus technikos mokslų daktaro (dabar habilituotas daktaras) disertaciją, 1967 metais ponui Antanui buvo suteiktas profesoriaus vardas. Tik štai disertaciją buvusiam pogrindininkui teko ginti ne Lietuvoje. „Į Vilniuje atidarytą KPI filialą dėstyti mane pakvietė buvęs kurso draugas A. Čyras (1960–1961 m. KPI Vilniaus vakarinio fakulteto dekanas, nuo 1961 m. liepos – Vilniaus filialo prorektorius). O paskui visi nustebo, kad aš per trejus metus pateikiau habilituoto daktaro disertaciją. Nuvažiavau į Maskvą, Betono ir gelžbetonio mokslinio tyrimo institutą ir apgyniau. Lietuvoje KPI man neleido ginti – nesukvietė specialios tarybos, o ten kažkaip paprasčiau pažiūrėjo“, – šypteli akademikas.

Važiuoti dėstyti į užsienį? Negalima!

Mokslininkas ir studentų gerbiamas pedagogas net 23 metus, nuo 1969 iki 1992-ųjų, dirbo Vilniaus inžineriniame statybos institute (VISI, dabar Vilniaus Gedimino technikos universitetas) Gelžbetoninių konstrukcijų katedros vedėju. Per tą laiką už darbų ciklą „Žiedinio skerspjuvio gelžbetoninių konstrukcijų teorija ir praktika“ jis pelnė sovietinę Valstybinę mokslo ir technikos premiją (1974 m.), dar po metų už indėlį į statybos sektorių jam buvo suteiktas Nusipelnusio mokslo ir technikos veikėjo vardas, 1980 metais A. Kudzys buvo išrinktas Lietuvos mokslų akademijos nariu-korespondentu, o 1982-aisiais drauge su bendraautorais už vadovėlį „Gelžbetoninės konstrukcijos“ gavo valstybinę premiją. Jo monografiją įvertino ir tuometinė SSRS – mokslininkas pelnė sąjunginės Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos III premiją. Profesoriaus nuopelnus pripažino ir kitos šalys. 1988 metais jam buvo suteiktas Budapešto technikos universiteto Garbės daktaro vardas.

Tačiau negalėdama nepripažinti mokslininko nuopelnų, sovietinė valdžia juo, buvusiu laisvės kovų dalyviu, nepasitikėjo. Rodydamas visą šūsnį išsaugotų įvairių šalių aukštųjų mokyklų kvietimų skaityti paskaitas, ponas Antanas prisimena: „Atėnų (Graikija) technikos universitetas ir kiti universitetai kvietė savaitei skaityti kursą paskaitų. Bet kai ateidavo oficialus kvietimas universiteto vardu profesorių Kudzių komandiruoti, reikėjo „pereiti“ specialiąją LKP CK komisiją. Ir nė karto neišleido.“

Bet Maskvos mokslininkai dažnai jį veždavosi į specialias gelžbetonio standartizacijos konferencijas. Grupei vadovaudavo

A. Kudzys su sūnumi Vytautu (2004 m.)

docentas, kurio tėvas buvo KGB generolas, o p. Kudzį, kaip specialistą, jie įtraukdavo dar ir dėl to, kad jis mokėjo kalbėti ir bendradarbiauti su užsieniečiais. „Jie manęs, pavyzdžiui, klausdavo, kaip prancūziškai pasakyti tualetas. Aš sakau „tualet“, o jie nustemba – kaip, juk tai grynai rusiškas žodis“, – šmaikštuoja sovietmetį prisimindamas pašnekovas.

Keliomis užsienio kalbomis bendraujantis mokslininkas dėl to, kad jaunystėje priklausė pogrindinei organizacijai, neteko galimybės ne tik dėstyti kitų šalių aukštosiose mokyklose, bet ir padirbėti tarptautinėse organizacijose. A. Kudzys pasakoja, kad vienas aukštųjų sovietinės aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos pareigūnų buvo lietuvių kilmės. Atvykęs patikrinti, kaip dirba KPI Vilniaus filialas, jis pasiteiravo, ar ponas Antanas norėtų kelerius metus padirbėti užsienyje. Vyras sutarė, kad kai A. Kudzys bus Maskvoje, jie susitikis ir pratęs pokalbį. Ministerijos tarnautojas pažadą ištesėjo.

„Maskvoje jis mane supažindino su kitu ministerijos veikėju, kuris buvo atsakingas už mokslininkų komandiravimą į užsienį. Matyt, koks iš KGB buvo. Susitikome su juo vakare po darbo „Budapešto“ restorane, jis ir pasakė, kad reikia žmogaus, kurį galėtų pasiųsti į UNESCO nuo TSRS, kadangi reikia mokėti ne tik anglų bei prancūzų, bet ir daugiau kalbų. Išklausinėjo, ar turiu vaikų, sakė, kad vaikai lieka Lietuvoje, tik taip gali išleisti, pridūrė, kad kai kitą kartą važiuosiu į Maskvą, norėtų ir mano žmoną pamatyti“, – pasakoja ponas Antanas. Kitą kartą pokalbis buvęs dar konkretesnis. Esą, jei nori važiuoti į angliškai kalbančią šalį, tai bus Iranas, o jei prancūziškai – Alžyras. Prieš važiuojant dar būtų kelių mėnesių gyvosios kalbos „kursai“ Anglijoje arba Prancūzijoje, bet norint važiuoti, reikia LTSR valdžios charakteristikos-rekomendacijos. Štai čia viskas ir sustojo.

„Aš tris ar keturis kartus ėjau tos charakteristikos prašyti. Aukšti LKP CK darbuotojai priima, sako, mums garbė, kad Lietuva gali žmogų pasiųsti. Sako, nusileiskite į pirmą aukštą, ten Užsienio reikalų skyrius viską sutvarkys. Nueinu ten – to pirmininko nėra, skambinkite telefonu. Kitą kartą skambinu, sako, gerai, pažiūrėsim. Ir suprantu, kad „muilina“, „durnių volioja“. Taip aš ir neišvažiuavau. Nuvažiavau po kurio laiko vėl į Maskvą, vėl susitinku su tuo valdininku, o jis sako, kad reikia ne tuo keliu eiti“, – prisimindamas, dėl ko taip ir baigėsi neprasidėjusi jo tarptautinė karjera, sako A. Kudzys.

Anot jo, tuomet sulaukė patarimo, kad reikia elgtis panašiai kaip vienas buvęs Sibiro tremtinys, kuris, grįžęs į Lietuvą ir apgynęs disertaciją, po to išvažiuojo į tuomečio Le-

ningrado Ždanovo universitetą „mokyti prancūzų kalbos ir dar ten kažko“, paskui važiuojo padirbėti į Prancūziją ir „buvo kažkokiu SSSR rezidentu šiaurės Afrikoje, o kurie ten iš Lietuvos ar kitų respublikų važiuodavo dėstyti, jo vengdavo“.

Mokslininko biografijoje vis užkliūdavo ta pati 1947 metų Kauno istorija: „Visi žinojo, kad Poškus suimtas, suimtas A. Lukša, abu po 25 metus gavę sėdi lageriuose, o aš – jų draugas. Tiesioginių įrodymų, kad aš buvau suimtųjų kompanijoje, sovietų valdžia neturėjo, bet mane nors taip baudė. Nesvarbu, kad daug metų praėjo. Mane Kaune net kalbino atėję du vyrukai. Sako, stok į KGB ir bus sunaikinta viskas.“

Makedonai pareikalavo: mums reikia A. Kudzio

Vis dėlto anapus kordono sovietmečiu A. Kudziui pavyko ištrūkti. Kartą net už Atlanto. Išvykti aplankyti artimųjų – dar Smetonos laikais į JAV emigravusių ir ten lietuviškas šeimas sukūrusių mamos ir tėvo brolių bei seserų, jų vaikų – mylimam mokytojui padėjo buvęs jo mokinys dar iš Seirijų laikų. Pastarasis, jau saugumo majoras, vadovavo komisijai, išduodančiai leidimus išvykai į kapitalistines šalis. Jis padėjo mokslininko motinai išvykti aplankyti artimųjų, o jam pačiam – gauti leidimą dalyvauti užsienyje vykstančiuose moksliniuose seminaruose ir konferencijose. Tiesa, nuo trumpų asmeninių ataskaitų apie keliones į užsienį tai neišgelbėjo – jas VISI kuruojančiam KGB darbuotojui vis tiek teko rašyti.

Kitą kartą tie, kas sprendė, ką siųsti, paprasčiausiai neturėjo kitos išeities, nes „makedonai pareikalavo Kudzio“. Kai per žemės drebėjimą buvo sugriautas Skoplės (arba Skopjė, Makedonijos – vienos iš buvusios Jugoslavijos respublikų sostinė) miestas, SSSR nusprendė padėti draugiškai respublikai ir padovanojo namų statybos kombinato įrangą, kurią jiems sukomplektavo Vilniaus gelžbetoninių konstrukcijų gamykla.

„Kai jugoslaviai sužinojo, kokią dovaną rengia Vilnius, jie atsiuntė čia stažuotėms savo inžinierių ir darbininkų grupę – mokyti dirbti su mūsų įranga ir statyti stambiaplokščius namus. Paaiškėjo, kad jų gamykla gamina centrifuguotus gelžbetonio stiebus, skirtus elektros tiekimo linijoms, bet nesėkmingai – nemažai broko. O mes vieninteliai Baltijos šalyse gaminame tokius elektros tiekimo linijų stiebus. Tai tie inžinieriai, susėdę prie šio stalo, manęs paklausė, ar sutikčiau padėti jiems pertvarkyti centrifugavimo technologiją, kad jugoslaviai galėtų gaminti tokios kokybės stiebus, kokie gaminami Vilniuje. Jie pareikalavo, kad aš būčiau pasiūstas konsultantu, nes išmanau ir industrinę namų statybą, ir centrifuguotą gelžbetonį. Vilnius norėjo kažką kitą komandiruoti, tačiau Maskva kategoriškai pasakė, kad tik Kudzys“, – prisimena, kaip ištrūko į labiausiai vakarietiška anuomet laikytą sovietinio lagerio valstybę.

Tapęs Skoplės statybos firmos „Karpoš“ konsultantu, 1967 metais Makedonijoje jis praleido 3–4 mėnesius, o vėlesniais metais į pagalbą Jugoslavijos energetikams savo atostogų sąskaita važiuojo dar kelis kartus.

■ Nukelta į 4 p.

REDAKTORIAUS SKILTIS

Universitetų pokyčiai supainiotų sąvokų kontekste

Prof. dr. Jonas Jasaitis

Universitetinio ugdymo kaitos būtinybė – aki-vaizdi, ir jos atidėlioti nebegalima. Tačiau kaitos orientyrai nėra tokie aiškūs, kaip gali atrodyti neįsigilinusiems į šią problematiką. Ugdymo universalumo ir praktinio rengimo uždavinių derinimas reikalauja išsamios diskusijos. Spontaniškų pokalbių dalyviai labai skirtingai įsivaizduoja, koks turėtų būti absolvento pasirengimas, kad jis galėtų prisitaikyti prie greitai kintančios aplinkos, gebėtų pastoviai atnaujinti savo žinias ir būtų pasirengęs ieškoti nestandartinių sprendimų.

Pasiklausius kai kurių darbdavių atstovų, nuolat accentuojančių parengimą konkrečiai darbo vietai, susidaro įspūdis, kad geriausias absolventas – šiek tiek daugiau išprusęs profesinio rengimo centro auklėtinis. Beveik periodiškai išvystame žinutes apie tai, kad universitetų absolventai, ilgai mynę darbo biržos slenksį, pagaliau išsprendžia įsidarbinimo problemą, baigę kursus profesinėje mokykloje, kur įgijo siuvėjos, šaltkalvio, santechniko ar panašią kvalifikaciją. Jiems antrina aiškinantys, kad Lietuvoje esą per daug universitetų ir per daug didelis skaičius baigusiujų vidurines mokyklas stoja į universitetus. Tokios informacijos paveiktas tūlas lietuvis pradeda postringauti, kad būtų daug praktiškiau skatinti jaunimą apsiriboti staliaus, betonuotojo, ilgų reisų vairuotojo ir panašiomis specialybėmis, nes tai neva pigiau, greičiau ir naudingiau. Kuriam galui, girdi, Lietuvai tie „diplomuoti mokytojai, kurie nieko nemoka padaryti“?

Iš tikrųjų jaunimo akademinio rengimo problemos – daug sudėtingesnės. Suvokti, koks kiekybinis santykis tarp baigusiu profesinio rengimo centrų, kolegijas ir universitetus yra optimalus ir atveriantis geriausias valstybės pažangos perspektyvas, galima tik išsiaiškinus naujausias ekonomikos ir kultūros raidos tendencijas. Vis labiau globalizuojamoje aplinkoje bet kurios valstybės ūkio raidą lemia tos pačios tendencijos, išryškėjusios šiuolaikinėje pramonėje, statyboje, energetikoje, transporte ir kt. Praėjo tie laikai, kai ryškiai skyrėsi įvairiose valstybėse parengtų inžinierių, gydytojų, ekonomistų, verslo vadybininkų ar kitų specialistų profesinė kvalifikacija. Šiandien jie tarpusavyje bendrauja ta pačia kalba, nuolat keičiasi informacija, būdinga ne tik siaurai veiklos sričiai, bet ir apibūdinančiai jų kintančią politinę, teisinę ir kultūrinę aplinką, tarptautinius mainus, gretutines profesijas ir pan. Jie naudoja analogišką įrangą ir medžiagas, dalyvauja rengiant arba įgyvendinant tarpvalstybinius susitarimus, analizuoja panašaus turinio informacinius šaltinius.

Skirtinguose žemynuose, net skirtingoms politinėms stovykloms priklausančiose valstybėse veikiančiuose universitetuose specialistai rengiami pagal labai panašias programas, dažniausiai naudojant tuos pačius arba labai mažai kuo besiskiriančius vadovėlius, tokią pat laboratorinę įrangą ir mokymo priemones, vienodas informacines technologijas. Parengtų specialistų kvalifikaciją lemia tik dėstytojų ir juos aptarnaujančio personalo komandų pajėgumas, ugdymo proceso materialinis aprūpinimas ir ryšiai su atitinkamomis gamybos, prekybos ar valdymo institucijomis, kurioms šie specialistai yra rengiami.

Kadangi Lietuvos universitetų finansinė situacija ir mokslinio bei pedagoginio personalo lygis vis dėlto gerokai skiriasi, sumažinti nepakankamo specialistų parengimo riziką galima stiprinant tarpinstitucinį ir ypač tarpuniversitetinį bendradarbiavimą. Tačiau tokio bendradarbiavimo formos, metodai ir administravimo pokyčiai kelia daugybę klausimų. Todėl supranta, kodėl Vytauto Didžiojo universiteto rektorius prof. Juozas Apučio pasiūlymas įkurti universitetų klasterį sulaukė tokio didelio susidomėjimo ir prieštaringų vertinimų. Vieni šiame pasiūlyme mato galimybę sumažinti gana panašių, neretai net besidubliuojančių studijų programų skaičių ir suburti tikrai pajėgias dėstytojų

komandas, efektyviau panaudoti turimus materialinius išteklius, tarp jų ir laboratorinę įrangą, pastatus bei kt. Kitiems visa tai atrodo, kaip kelias, skatinantis nelygiavertę konkurenciją ir vedantis prie kurio nors vieno universiteto dominavimo, kitus prijungiant lyg „prisiuvant kišenės prie švarko“.

Vis dėlto neatrodo, kad bent jau artimiausiu metu atsirastų racionali alternatyva universitetų klasterio idėjai. Ji bus itin sėkminga, jei klasterio kūrimą lydės išsamus ir labai objektyvus turimų išteklių įvertinimas ir giminingose srityse dirbančių tyrėjų kooperacija bei strategiškai svarbių tarpuniversitetinių darinių kūrimas. Visi į klasterį besitelkiantys universitetai turi būti vertinami vienodai, neapsiribojant kokiais nors formaliais abejotinos vertės rodikliais, kaip, pavyzdžiui, užsienyje paskelbtų publikacijų skaičius, jų cituojamumas ir pan. Labai kruopščiai turi būti susumuoti duomenys apie atskiruose universitetuose parengtas monografijas, mokslo studijas, mokomąsias knygas ir metodus leidinius, nes būtent šie, didesnės apimties, darbai geriausiai parodo mokslininko ir pedagogo brandą, jo profesinį pasirengimą ir kūrybiškumą. To tikrai neatskleidžia straipsnių, kuriuose neretai vyrauja kompiliacinio pobūdžio medžiaga, skaičius. Juk atvirai kalbant ne viename straipsnyje matome pacituotus kelių dešimčių autorių dažniausiai paskelbtus užsienyje darbus ir gana primityvų jų apibendrinimą. Taip ir lieka neaišku, ką to straipsnio, nors ir atspausdinto prestižiniu pasivadinusiam leidinyje, autorius sugebėjo pasakyti pats, ką jis pats pastebėjo ir atskleidė.

Didžiausią vertę, kuriant klasterį, turėtų įgyti kiekviename universitete sukauptų teigiamos patirties pavyzdžių ir mokslinių inovacijų išryškinimas, nepaliekant nuošalyje net vos pradėtų tyrimų ar besiformuojančių idėjų. Tai leistų susumuoti visą potencialą, kuriuo ateityje galės naudotis visi klasterio nariai, padėtų išryškinti jau susiformavusias ar tik besiformuojančias unikalias akademinės mokyklas. Mokslinės veiklos rezultatus, nuo kurių visada priklauso ir specialistų rengimo kokybė, reikia vertinti itin atsargiai, neatmetant šiandien kai kam gal net beviltiškai atrodančių projektų. Mokslo istorija pateikia gausybę pavyzdžių, kai neperspektyviais laikyti tyrimai atskleidavo naujas esmines žinias arba lemdavo naujų technologijų atsiradimą.

Pastaruoju metu sustiprėjo tarptautinis universitetų bendradarbiavimas. Kiekvienas Lietuvos universitetas išvardintų gausybę kontaktų su kitų valstybių aukštojo mokslo institucijomis, pateiktų įspūdingus dalyvavimo tarptautiniuose mokslo renginiuose skaičius, kitų universitetų atstovų įtraukimą į konferencijų mokslinius komitetus ir leidinių redakcines kolegijas. Tačiau, išsamiau pasidomėjus, koks konkretus tokio bendradarbiavimo turinys, kiek bendrų projektų įvykdyta, kiek bendrų studijų programų parengta, kokia mokslinė ar pedagoginė veiklos patirtis perimta iš užsienio kolegų, gana greitai išblėsta oficialiųjų skaičių magija pagrįstas žavesys. Tada ir paaiškėja, kad per dešimtmetį ar dar ilgiau trunkantį vadinamąjį tarptautinį bendradarbiavimą beveik nieko kartu nenuveikta. Bendradarbiavimo sutartyse surašyti įsipareigojimai neįgavo jokio konkretaus turinio ir liko tik gražių ketinimų rinkiniai. Na, pasikeitė su kolegomis meno kolektyvų ar sporto komandų vizitais, išklause keletu svečių pasisakymų studentų auditorijose, štai ir viskas.

Tobulinant universitetinį ugdymą ypač svarbu atkreipti dėmesį į būsimųjų specialistų tarpdisciplininių kompetencijų, jų asmenybės, kultūrinio akiračio, vertybinių orientacijų ir charakterio formavimą. Lietuvoje šiam uždaviniui skiriama tikrai per mažai dėmesio. Universiteto absolventas šiuolaikiniame pasaulyje nėra tik siauros srities profesionalas, jis yra aktyvus pilietinės bendruomenės narys, visuomenės veikėjas, bendrosios kultūros puoselėtojas ir skleidėjas. Ypač tai tampa aktualu dabar, kai kėsiniama sujaukti net tokių sąvokų, kaip šeima, tauta, tautinis kultūros paveldas ar net karo pabėgėliai, turinį, kai net lygiateisių valstybių sąjungą bandoma paversti amorfine federacija.

LIETUVOS MOKSLO TARYBOS PRANEŠIMAS

Lietuvai – galimybė sutvarkyti labiausiai apleistas teritorijas

Europos Komisija apsisprendė mokslo tyrimus ir inovacijas skatinti investuodama daugiau nei 142 mln. eurų į gamta paremtus sprendimus. Įsitraukusi į Europos Komisijos patvirtintą programą „Horizontas 2020“, Lietuva taip pat galėtų iš esmės pagerinti žmonių gyvenimo sąlygas ištisuose miestuose ar rajonuose.

„Lietuvoje yra konkrečių probleminių teritorijų, kuriose būtų galima efektyviai įgyvendinti gamta paremtus sprendimus: jau prisikelianti buvusi pramoninė Užupio teritorija Vilniuje, gipso atliekų kalnas prie trąšų gamyklos Kėdainiuose, sovietinės pionierių stovyklos pajūryje Klaipėdos rajono teritorijoje, buvusios sovietų karinės bazės ir kt. Turime galimybę pritraukti Europos Sąjungos lėšų, diegti gamta paremtus sprendimus ir taip sukurti išskirtinius objektus, kurie garsintų mūsų šalį“, – teigė Lietuvos mokslo tarybos mokslinė sekretorė dr. Brigita Serafinavičiūtė.

Jau šį rudenį Europos Komisija skelbs konkursus projektams, pagal kuriuos bus galima įgyvendinti gamta paremtus sprendimus. „Pasinaudoję Vakarų Europos miestų patirtimi, ištraukę į tarptautinius projektus, galėtume vienam projektui tikėtis 5 mln. eurų investicijų. Bus finansuojami sprendimai, kurie ne tik pagerintų žmonių gyvenimo sąlygas, bet ir ilgainiui sumažintų išlaidas už komunalines paslaugas bei padidintų nekilnojamojo turto vertę. Tokiems projektams įgyvendinti reikia efektyvios sinergijos ne tik tarp mokslininkų, verslininkų, bet ir viešojo sektoriaus atstovų, pavyzdžiui, ministerijų, savivaldybių, visos visuomenės aktyvaus dalyvavimo“, – sakė dr. B. Serafinavičiūtė.

„Horizonto 2020“ konkursuose paraiškas gali teikti įvairių Europos šalių ir sričių institucijų konsorciumai. Šiame kvietime prioritetas teikiamas miestų teritorijų tvarkymui taikant gamta paremtus sprendimus. Pavyzdžiui, kaip gamta paremti sprendimai miestuose keičia žmonių gyvenimo kokybę ir prisideda prie gamtos išsaugojimo bei darnaus vystymosi, toli ieškoti nereikia – Vakarų Europoje sparčiai diegiami inovatyvūs projektai.

Tarkime, jei gyvenate, o gal ką tik nusipirkote butą prie triukšmingos miesto gatvės su langais į pietų pusę, veikiausiai pasikeisite visus langus, o atėjus vasarai svajosite apie oro kondicionierių. Tačiau Vienos gyventojai jums pasiūlytų kitą sprendimą. Pasirodo, nuo triukšmo, kaitros ir oro užterštumo ne tik jus, bet ir jūsų kaimynus kur kas efektyviau apsaugo tinkamais augalais apželdintas namo fasadas. Tuo tarpu kai kurie švedai vargu ar suprastų mūsų dejavimą dėl didelių sąskaitų už vandenį. Jie jau senokai žino, kad vandens sąnaudas sumažinti padeda apželdintas daugiabučio stogas su drenažo sistema ir lietaus vandeniui skirtais rezervuarais. Dėl apželdinto stogo galima džiaugtis ir stebint vis daugiau įvairesnių rūšių paukščių. Įvairių pilotinių projektų galėtų sulaukti ir Lietuvos miestai bei rajonai, nes Europos Komisija pasirengusi juos remti.

„Horizontas 2020“ – didžiausia Europos Sąjungos mokslinių tyrimų ir inovacijų finansavimo programa, kurios biudžetas septyneriems metams viršija 70 mlrd. eurų. Vien 2016–2017 m. per šios programos tematinį iššūkį „Klimato kaita, išteklių naudojimo efektyvumas, žaliavų tiekimas“ numatoma skirti per 142 mln. eurų. Ši programa skirta spręsti visuomenės iššūkius, padedant įveikti atotrūkį tarp mokslinių tyrimų ir rinkos, skatinant technologinių sprendimų pritaikymą kuriant perspektyvius produktus, turinčius realų komercinį potencialą.

IŠKILIOS ASMENYBĖS

ANTANAS KUDZYS – užsienyje pripažintas mokslininkas, kurio žinių Lietuvai nereikia?

■ Atkelta iš 2 p.

Pasaulyje pripažintas profesorius Lietuvai nereikalingas?

Akademiko A. Kudzio namuose dar ilgai po 90-ojo jo gimtadienio netrūko gėlių. Jas atnešė ir mokslininko artimieji, ir jo talento gerbėjai, ir buvę studentai, tarp kurių yra septyni profesoriai. Čia pat guli ir Didžiojoje Britanijoje išleista enciklopedija „2000 Outstanding Intellectuals of the 21st Century“ („2000 XXI a. iškiliausių intelektualų“), kurioje yra ir A. Kudzio pavardė – Kembridžo tarptautinis biografijų centras 2011 metais įrašė jį į žymiausių pasaulio intelektualų sąrašą. Čia pat ir naujausia, šiemet Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos lėšomis išleista knyga „Akademikas Antanas Kudzys 2011–2015“. Čia pateikti svarbiausi jo biografijos faktai, prestižiniuose pasaulio žurnaluose anglų kalba paskelbti penki naujausi technologinių sistemų tikimybinio patikimumo vertinimo ir prognozavimo straipsniai bei kelių pastarųjų metų straipsniai apie Lietuvos energetiką, įvairius valdžios sprendimus, korupciją.

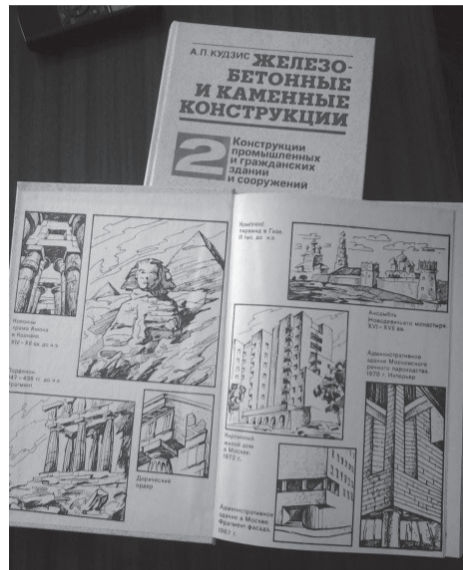
Nors atkūrusioje nepriklausomybę Lietuvoje mokslininkas taip pat nesėdėjo rankų sudėjęs: skaitė paskaitas Klaipėdos universiteto Jūrų technikos fakultete, parengė ir išleido penkiakalbį Statybos terminų žodyną, o 1992–1995 metais dirbo Lietuvos Vyriausybės konsultantu, jo apdovanojimų sąrašas – Kūno kultūros ir sporto departamento Garbės Komandoro ženklas už nuopelnus šalies sportui, Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos ordinas „Už Tėvynės laisvę“ ir Krašto apsaugos sistemos kūrėjų asociacijos medalis už nuopelnus atkuriant Lietuvos kariuomenę, bet jokio valstybinio apdovanojimo.

„Lietuvoje valstybiniai ordinarai ir medaliai dalijami labai žymiesiems žmonėms arba prisitaikėliams ir patogiams mokslininkams. O aš nuo jaunystės kovojau su padlaižiais, todėl esu nepageidaujamas. Mane, pirmąjį pokario metais statybos profesorių, 1992 metais atleido iš darbo VGTU, nes man buvo daugiau kaip 65-eri. Premijai pristačiau 70 darbų, už kuriuos visas pasaulis man dėkoja, o čia – absoliučiai nieko. Visos premijos Lietuvoje jau iš anksto paskirtos, o šitas mokslas – patikimumo teorija – Lietuvoje netaikomas“, – nuoskaudos neslepia statybos profesorius ir taikomios matematikos specialistas A. Kudzys.

Jis pasakoja, kad jau atšventęs 80-ies metų jubiliejų, 2005–2010 metais prestižinėje literatūroje paskelbė 70 originalių darbų ir pateikė juos valstybinei premijai gauti. „Tačiau trečią kartą jos negavau, nes Lietuvoje labiau vertinami ne reikšmingas problemas analizuojantys mokslininkų darbai, bet studentiško tipo darbeliai“, – apmaudą lieja profesorius.

Savo vadovėlį rado Berlyne

Didžiausiu savo pasiekimu profesorius vadina dviejų tomų vadovėlį „Gelžbetonio ir akmens konstrukcijos“, kuriuo nuo 1990 metų naudojosi Rusijos universitetų dėstytojai ir studentai. „Šį vadovėlį rusų kalba išleido Maskvos leidykla „Aukštoji mokykla“. Vėliau buvo išleistas ir lietuviškas, vieno tomo

A. Kudzio vadovėlis „Gelžbetonio ir akmens konstrukcijos“

vadovėlis. Kad mano katedros dėstytojai geriau įsisavintų specialybės naujienas, padariau taip, kad jie išverstų atskirus vadovėlio skyrius ir parašytų savo vardu, todėl lietuviškame vadovėlyje yra surašyti 8 ar 9 autoriai, nors iš tikrųjų tai buvo aukšto lygio specialistų atliktas vertimas į lietuvių kalbą“, – aiškina ir dabar vietoje nenustygstantis akademikas.

Didžiulis šiuo savo darbu, prisipažįsta jis, pradėjo po to, kai, dalyvaudamas vienoje konferencijoje Berlyne, buvo pakviestas apsilankyti projektavimo institute, kuriame, nugriovus Berlyno sieną, buvo projektuojami nauji kvartalai.

„Nuveda mane susipažinti su braižyklomis. Žiūriu, ant vieno projektuotojo stalo mano vadovėlis guli. Klausiu inžinieriaus, ar jis gerai supranta rusišką tekstą. Jis ir sako, kad iš Rusijos kilęs, mokėsi ten universitete iš šito vadovėlio ir atsivežė jį į Vokietiją, kai atvažiavo čia gyventi ir dirbti. Guli vadovėlis ant jo stalo, kaip pagrindinė medžiaga, kuria naudojasi, – prisiminimais dalijasi A. Kudzys. – O mūsų Mokslų akademija prieš kelerius metus visus mano vadovėlius, monografijas, žodynus išmetė. Aš pats norėčiau dabar gauti daugiau egzempliorių, nes tik tą vieną turiu, bet nėra kur kreiptis.“

Niekada nebuvau „patogus“

Tai kuo gi taip neįtikėtina pripažintas profesorius šiandienams Lietuvos valdininkams? Nejaugi tu, kad kartu su buvusiu Seimo nariu, jau Anapilin iškėliavusiu teisininku Kęstučiu Čilinsku ir kitais bendraminčiais stovėjo prie Jungtinio demokratinio judėjimo ištakų (2008 m.)? O gal dėl to, kad kartu su šio judėjimo aktyvistais suuodė apie kokią nors naują su energetikos ar statybų sektoriumi susijusią daugiamilijoninę aferą, apie kurią užsimenama puse lūpų?

Anot paties A. Kudzio, jis niekada nebuvau „patogus“ tiems, kurių rankose – partinė ir vykdomoji valdžia. Neįtikėtina dėl to, kad, remdamasis patikimumo teorijos prielaidomis, gali prognozuoti, jog vienas sprendimas geras, o kitas – neįgyvendinamas arba kad po gražu apvalkalu slypi kokia nors afera ar velkasi korupcijos šleifas. Pavyzdžiui, jau minėtoje 2015 metais išleistoje knygoje yra toks fragmentas: „1992–1995 metais buvau pakviestas konsultantu į G. Vagnoriaus vadovaujamą Vyriausybę. Bet kai sukritikavau Ignalinos AE atliekoms užsakytus ketaus

konteinerius iš Kanados, mane iš Vyriausybės išmetė <...>. Panašius, tik gelžbetoninius, mums siūlė ir švedai. Ir arčiau, ir pigiau. Beje, tokius mes ir patys galėjome gamintis. <...> Dar sovietmečiu visi žinojo, kodėl Kudzys niekada nevažiuoja per du tiltus. Vienas jų jau sugriuvęs... Taikydamas tikimybinės tvermės metodologiją, galiu pasakyti, kad vienas ar kitas Vyriausybės ir jos padalinių priimtas sprendimas yra nepatikimas. Arba neįgyvendinamas, arba jo laukia nesėkmė. Kai keli mano spėjimai pasitvirtino, manęs niekur nebekvietė.“

Statybų sektorius – korupcijos irštva?

Tai kas gi kliūna akademikui Antanui šiandieninėje Lietuvoje? Ant kieno nuospaudos jis užmynė taip stipriai, kad net Valentinus Mazuronis, tapęs aplinkos ministru, pasak pono Antano, atsisakė jį priimti? Dėl ko jis neįleidžiamas į jokias statybas, o „kur bando nuvažiuoti, neįleidžia pro vartus, pasakyta neįleisti Kudzio, nes domėsis projektavimui ir statybos darbams naudojamomis lėšomis“? Ir dėl kokių dalykų patyrusiam statybos teoretikui ir praktikui skauda širdį?

„Statyboje ir kitur yra daug korupcijos, dėl to kyla visos problemos. Milijardai buvo pavogti ir yra vagiami, – lakoniškai atsako jis, o paprašytas kalbėti konkrečiau, tęsia. – Aš padėjau rengti Statybos įstatymą. Surašėme viską, kaip reikia. Po to komitetai Seime pataisė, paderino, bet esmė liko. Bet Seimas patvirtino naują šio įstatymo tekstą – dingo visas skyrius apie projektų kontrolę. Lietuvoje veikė Projektų ekspertizės departamentas, bet jo paskirtis buvo sumenkinta, o projektavimo institucijoms buvo leista kontroliuoti jose sukurtus projektus. Tai kas išeina? Pavyzdžiui, jūsų įmonė suprojektavo ką nors, ir mano įmonė suprojektavo. Mes pasikeičiame su jumis – sakome, imkite, padarykite mano projekto ekspertizę, o aš padarysiu jūsų projekto. Todėl ir buvo galima turtingiems sukčiams statyti ne tik paežerėse, bet ir Neringoje. Nors Neringoje iš viso nebuvo galima statyti, ten per landas pristatyta vilų – kas kur nori. Arba Vilniaus senamiestyje be jokio leidimo virš savo antro aukšto vienas iš Seimo narių pasistatė 3-įjį aukštą. Ir tokių pavyzdžių Lietuvoje – kiek nori.“

Dėl to, kad nemoka nutylėti, kai mato, kad kas nors daroma ne taip, kaip reikia, A. Kudzys prarado įvairių „valdžių locką“.

Atgaiva – mokiniai ir anūakai

Garbaus amžiaus mokslininkas apgailestauja, kad dukart operuoti pirštai (greičiausiai dėl žaidžiant krepšinių patirtų traumų) jau ima neklausyti. Tačiau tuoj pat vėl ima šypotis ir priduria, kad juo nuoširdžiai rūpinasi sūnus ir marti. O į klausimą, kas džiugina jo širdį, ponas Antanas atsako, kad jo gyvenime buvo daug džiugių akimirų, bet ypač laimingas jis jautėsi tada, kai pirmą kartą tapo seneliu.

„Aš labai myliu vaikus. Man laimingiausia diena buvo, kai gimė pirmoji anūkė – tada aš laimingas buvau ne dieną ir ne dvi, ir ne savaitę. Dabar turiu jau keturias anūkes, nes abu sūnūs turi po dvi dukras“, – sako A. Kudzys ir nejučia išsидуoda, kad mylimiausia anūkė ta, kurios atvaizdas kartu su juo puošia naujausios knygos viršelį. Gal todėl, kad ji toli – kartu su jaunesniuoju sūnumi gyvena Japonijoje.

Savo vaikais akademikas laiko ir kai kuriuos mokinius. Geriausiu iš visų jis vadina Romualdą Vadlūgą, kuris taip pat yra profesorius ir jau pensininkas. Tarp mokinių buvo ir labai gabių, ir tokių, kuriems gabumų trūko, bet jie viską kompensavo darbu. „Paskutinė mano mokinė – daktarė Ona Lukoševičienė. Iš viso išauginau 35 doktorantus, iš kurių septyni – profesoriai. Mažai kas galėtų pasigirti, kad pats dar gyvas, o septyni tavo mokiniai jau profesoriai“, – šypteli jis.

Stebėdamas vikriai po namus besisukiojantį aukštą baltaplaukį vyriškį, netrukus pamiršti, kad jam jau 90 metų, ir visai nenustembi, kai jis pareiškia po kelių dienų važiuosiąs į Seirijus – į šefuojamą Seirijų gimnaziją, kurios mokiniams turės įteikti savo tėvo Prano Kudzio vardo premiją, ir aplankys savo senelio bei tėvo Kudzių tėviškę.

„Ten gyvena mano pusbrolis, jam 102 metai. Jei išvengia vėžio, Kudziai gyvena 100 metų, o man dar tik 90“, – šmaikštuoja ne vienerius metus su cukriniu diabetu kovojantis mokslininkas ir priduria, kad jis – žvejų jotvingių, kažkada besitraukiant nuo mozūrų ir kryžiuočių antpuolių atsidūrusių Lietuvoje ir įsikūrusių ežeringose Seirijų apylinkėse, palikuonis. O Statistikos departamente, giriasi jis, pasakė, kad daugiausia ilgaamžių Lietuvoje gyvena Lazdijų rajono Seirijų apylinkėse.

Parengta pagal www.statybunaujienos.lt

22-oji Jono JABLONSKIO KONFERENCIJA

Aurelija Tamulionienė

2015 m. spalio 2 d. kviečiame dalyvauti 22-ojoje Jono Jablonskio konferencijoje „Lietuvių kalba šiuolaikinėje mokykloje“. Konferencijos naujovė – pabaigoje, išklausus visų pranešimų, vyks diskusija „Stiliaus samprata mokykloje: žinome, kad nieko nebežinome?“. Kviečiame ne tik mokslininkus, bet ir mokytojus, dėstytojus. Konferencija vyks Lietuvių kalbos instituto salėje (Petro Vileišio g. 5). Pradžią – 9 val.

Prašytume registruotis iki spalio 1 d. el. paštu a.tamulioniene@lki.lt. Tel. (8 5) 234 7193. Laiške nurodykite, ar reikės dalyvio pažymėjimo. Dalyvio mokestis – 1 euras konferencijos išlaidoms padengti (mokėti prieš konferenciją).

Informaciją apie šią ir jau vykusias Jono Jablonskio konferencijas rasite čia: http://www.lki.lt/LKI_LT/index.php?option=com_content&view=article&id=73&Itemid=14#Jon

Nūdienos paveldosauga – pasaulis pavargo nuo paminklų?

Vaidas Petrulis

2015 m. Europos paveldo dieną tema kaip reta intriguojanti – „paveldėkime savo ateitį“. Šmaikštus paradoksas neabejotinai atkreips plačiosios visuomenės dėmesį. Visgi šiame žodžių žaisme galima įžvelgti ir kur kas gilesnę problematiką. Kyla klausimas, kokia gi pačios paveldosaugos ateitis? Ar sąvoka, kurioje telpa žodis „saugoti“, nėra pernelyg susijusi su perspėjimais apie grėsmes ir pavojus, nuo kurių reikia gintis?

Ieškant atsakymo, pravartu pradėti nuo pamatinio paveldo prasmės apibrėžimo. Paprasčiausia būtų pasakyti, kad tai materialūs arba nematerialūs praeities ženklai, kurie dėl istorinių, estetinių ar politinių priežasčių yra pripažinti reikšmingais lokaliai paveldo bendruomenei, valstybei ar regionui. Turėdami išskirtinę visuotinę vertę, jie gali būti pripažinti ir tarptautiniame kontekste.

Svarbiausias tokio pripažinimo ženklas – pasaulio paveldo sąrašas. Istorikai paveldas buvo vertinamas kaip atskiri, išskirtiniai ir unikalūs objektai, kurie reprezentuoja tautos ar valstybės tapumą ir pasiekimus, kuriais rūpinasi pati valstybė. Tačiau paveldosauga laipsniškai transformuojasi. Jau XX a. antroje pusėje suvokta, kad paveldo nauda gali būti kur kas įvairesnė. Svarbiausi šių dienų politiniai dokumentai ir paveldo reikšmės visuomenei tyrimai akcentuoja neabejotiną ekonominę, kultūrinę, socialinę ir aplinkosaugos architektūrinio palikimo naudą.

Taigi, istorinį sluoksnį pradėta branginti kaip neatkuriamą, išteklius lemiamą unikalų vietos charakterį. Tačiau kai prabylame apie savitą atmosferą, tenka pripažinti, kad pastarąją dažniausiai formuoja ne tik įprasti

turistiniai ir simboliniai orientyrai, „ikoniniai“ senosios ar naujosios architektūros objektai, kurių taip siekia kiekvienas miestas, tačiau ir urbanistinis audinys. Tai erdvės, kuriose bendruomenės atmosfera kuriama čia gyvenančių žmonių kasdienybės erdvėse. Tokie rajonai, kaip Trastevere – Romoje, Kazimierz – Krokuvoje ar Barceloneta – Barcelonoje mėgstami ne tik dėl architektūros paminklų, bet ir dėl specifinės savasties, kurioje susipina turizmas, lokalsios bendruomenės ir smulkus verslas. Paveldas čia – ne izoliuoti išskirtinės, muziejinės vertės objektai, bet bendroji vietovės dvasia.

Bendrajį istorinį audinį pripažinę vertybe ir bandydami į paveldo lauką įtraukti išties miesto vaizdus ar kraštovaizdžius, susiduriame su visiškai kitokios fizinės apimties reiškiniais. Paveldosaugos dimensiją įgyja įvairūs socialiniai, ekonominiai, architektūriniai ir urbanistiniai procesai, vykstantys istorinėje aplinkoje.

Akivaizdu, kad tokioje terpėje susiformavusi smulkų, nuolatiniam gyvenime naudojamų paveldo objektų gausa reikalauja ieškoti visiškai kitokių, novatoriškų, šiuolaikinių valdymo formų, atliepančių pakitusią paveldo sampratą. Apie tai, kad šiandieninis požiūris į paveldą yra kur kas pragmatiškesnis, byloja ir visa „puokštė“ deklaracijų ir dokumentų, neapsieinančių be skatinimo glaudinti ryšius tarp kultūros ir paveldo bei visuomenės, ieškoti inovatyvių verslo būdų, kurie inspiruotų paveldu grindžiamus raidos modelius.

Ar tai reiškia, kad tradicinė paveldosauga praranda savo pozicijas ir tampa nereikalinga? Priešingai. Paveldo tvarkytojams nūdienu formuoja kur kas sudėtingesnius lūkesčius. Antai vienas iš esminių iššūkių –

gebėjimas atskirti paminklus, turinčius svarbią politinę, religinę ar meninę reikšmę, ir kasdienybės paveldą, kuris išreiškia vietovei būdingą charakterį ir dvasią.

Klasikiniai, valstybių ir tautų tapumą liudijantys paminklai, ko gero, ir toliau bus saugomi tradiciniais metodais. Tačiau tie, kurie neturi išskirtinės estetinės ar politinės svarbos, tačiau pasižymi charakteringumu, vystytiną istorinį audinį pritaikant naujiems poreikiams. Užduotimi čia tampa ne tik sukurti patrauklią, unikalumą išreiškiančią istoriją, bet ir gebėti nustatyti, kokias fizines savybes reikia išlaikyti, siekiant iliustruoti šią istoriją, o kokias galima pakeisti papildant naują vertę kuriančiomis erdvėmis ir funkcijomis. Istorinis palikimas čia panaudojamas, kaip išteklius aktyviai urbanistinei regeneracijai, kuri turi įtakos vietovės ekonomikai, konkurencingumui ir įvaizdžiui.

Šiame kontekste galima prisiminti ir Kauno tarpukario architektūros pavyzdį. Neretai pasigirsta bėgštamų, esą, jei šiam palikimui, kuris neseniai įvertintas Europos paveldo ženklu, būtų suteiktas UNESCO pasaulio paveldo objekto statusas, miestas taptų griežtai nuo gyventojų saugomu muziejumi po atviru dangumi. Nemažai priklauso nuo to, kaip mes šį paveldą suvoksime, pateiksime ir valdysime. Antai britų atliktame tyrime, kuriame apžvelgtos 878 šiuo ženklu įvertintos vietos, konstatuojama, kad dauguma jų į sąrašą pateko tarsi gaudamos savotišką atlygį už puikiai saugomą objektą. Tai tradicinis kelias.

Šiuolaikinės tendencijos atveria ir kitą galimybę. Ženklas suteikiamas už slypintį potencialą. Išskirtinės visuotinės vertės turinys ir tarptautinis pripažinimas čia tampa

impulsu iš esmės atnaujinti vietovės ekonominę ir kultūrinę aplinką. Iš keturiolikos panašaus pobūdžio objektų ypač iliustratyvus Blaenavon miestelis Velse. Industrinis apylinkių palikimas čia pasitarnavo kuriant apieisto miestelio regeneracijos modelį. Kauno modernizmo atvejis kažkuo panašus. Vargu ar ši architektūra galėtų sudominti pasaulį kaip dar vienas paminklas. Tačiau sukūręs patrauklią istoriją, turėdamas efektyvią ir kūrybingą bendrąją paveldu grindžiamą istorinės dalies regeneracijos strategiją ir palaikomas vietinės valdžios, Kaunas galėtų papildyti avangardinę pasaulio paveldo sąrašo dalį.

Vakarų Europos pavyzdžiai rodo, kad ateities paveldosauga neatsiejama nuo profesionalų gebėjimo mąstyti kūrybiškai ir kompleksiskai. Tiesa, tai neįmanoma be visuomenės mentaliteto kaitos, be įsitvirtinusio požiūrio, kad paveldo valdymas ir naudojimas yra ne politinė biurokratinė galia, o vietovei suteikta galimybė sukurti išskirtinę erdvę gyventi, dirbti ir *socializuotis*. Taigi, „Ateities paveldėjimas“ turėti sietis ne tik su naujomis, į dabartį ir ateitį orientuotomis atminties formomis, bet ir su novatoriškomis, kūrybingomis ir efektyviai veikiančiomis paveldosaugos strategijomis. Jei XX a. pabaigoje pradėjome ieškoti įvairesnių, kasdienybei artimesnių paveldo turinių ir vietų, tai šiandien pagrindiniu iššūkiu tampa adaptyvus šių vietų pritaikymas visuomenės poreikiams, vietos dvasiai reikšmingo istorinio miesto audinio integravimas į holistines regeneracijų vizijas.

Autorius yra Kauno Technologijos universiteto architektūrologas

MOKSLO RENGINIAI

Lietuvos sociologų draugijos konferencija

Kauno technologijos universiteto Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas ir Lietuvos sociologų draugija kviečia dalyvauti 7-ojoje Nacionalinėje sociologų draugijos konferencijoje „Rizika ir netikrumas pokyčių visuomenėse“. **Konferencija įvyks 2015 m. lapkričio 13 d. Kauno technologijos universitete.** Kasmetinėje nacionalinėje Lietuvos sociologų konferencijoje kviečiame akademinę bendruomenę pasidalinti naujausių tyrimų rezultatais, diskutuoti rūpimais moksliniais klausimais ir susitikti su kolegomis iš kitų universitetų.

Netikrumas tampa šiuolaikinio žmogaus nuolatine būseną, kurią veikia patiriama įvairialypė rizika. Kaip netikrumo būsenos, susijusios su ekologine, socialine, ekonomine, politine ar kita rizika formuoja šiuolaikinio žmogaus tapatumą? Kokie rizikos ir netikrumo diskursai vyrauja žiniasklaidoje ir kaip jie yra konstruojami? Kaip įvairi rizika yra suvokiama, aptariama ir valdoma?

Kviečiame diskutuoti ir teikti pranešimus šia tematika:

- Vertybių kaita netikrumo sąlygomis
 - Socialinė rizika
 - Ekologinės ir technologinės rizikos socialinis poveikis
 - Politinių sistemų neapibrėžtumai šiuolaikinėse visuomenėse
 - Rizikos ir netikrumo diskursai žiniasklaidoje
 - Rizikos komunikavimas ir valdymas
 - Sociologinių tyrimų metodologijos klausimai
- Taip pat galite teikti pranešimus ir kitomis, aktualiomis

temomis atviroje tematikoje.

Konferencija taip pat bus prasmingas pagarbos ženklas šiemet išėjusiam iškiliam sociologui Ulrich Beck (1944-2015), kuris teigė, kad rizika yra viena iš esminių savybių, apibrėžianti šiuolaikinės visuomenės. Konferencijos plenarinį pranešimą skaitys prof. Jens O. Zinn, Melburno universitetas (Australija), Tarptautinės sociologų asociacijos tyrimų grupės „Rizikos ir netikrumo sociologija“ įkūrėjas, daugelio knygų ir straipsnių apie rizikos sociologiją autorius.

Pranešimų santraukas (apie 200 žodžių) prašome teikti iki spalio 1 d. internetiniame puslapyje <http://ktu.edu/shmmf/rizika>. Pranešimus galima teikti lietuvių arba anglų kalba.

Konferencijos dalyvio mokestis: dirbantiems – 15 Eur, mokslininkams emeritams ir studentams – 10 Eur, mokamas registruojantis į konferenciją. Šis mokestis taip pat yra metinės narystės Lietuvos sociologų draugijoje mokestis.

Kilus klausimams, rašykite el. paštu: sociologijoskonferencija2015@gmail.com

Chemijos enciklopedijos sutiktuvės

2015 m. rugsėjo 28 d. (pirmadienį) 16.00 val. Lietuvos mokslų akademijos mažojoje konferencijų salėje (Gedimino pr. 3, Vilnius) įvyks Chemijos enciklopedijos sutiktuvės. Renginyje dalyvauja Lietuvos mokslų akademi-

jos prezidentas prof. Valdemaras Razumas, LMA tikrasis narys prof. Eugenijus Butkus, dr. Vilhelmas Skominas, redaktorė Regina Mudėnienė ir kt. Renginio vedėjas – LMA tikrasis narys prof. Rimantas Ramanauskas. Renginio organizatoriai: LMA Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų skyrius, Mokslininkų rūmai, Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.

Tarptautinė mokslinė konferencija „Mokslu grįsto švietimo link“, rengiama Lietuvos edukologijos universiteto jubiliejui

Lietuvos edukologijos universitetas (LEU) 80-ties metų jubiliejais proga rengia tarptautinę mokslinę konferenciją „Mokslu grįsto švietimo link“. Konferencija vyks 2015 m. spalio 15 d. LEU centriniuose rūmuose (Studentų g. 39). Konferencijoje dirbs šios teminės grupės: 1) edukologijos Tyrimų metodologijos: kaip jos sugyvena? 2) švietimo politika: kaip pasiekti tai, dėl ko esame susitarę? 3) mokytojų ugdymas: kaip rengiame mokytojų profesijai? 4) vaiko raida ir ugdymas: vadovauti ar leisti augti? 5) didaktika: kaip priimame nūdienos iššūkius? 6) įtraukusis ugdymas: kelias tinkamas, bet kaip juo eiti? 7) neformalusis švietimas: koks, kada ir kodėl? 7) Švietimo istorija: tęsti ar kurti iš naujo?

Parengta pagal LEU svetainės pranešimus.

Pagerbti geriausių 2014 m. disertacijų autoriai

Disertacijų konkurso laureatai, rėmėjai ir renginio organizatoriai Prezidentūroje. Roberto Dačkaus nuotr.

Dr. Inga Leonavičiūtė su Lietuvos Respublikos Prezidente. Roberto Dačkaus nuotr.

Dr. Donas Majus su Lietuvos Respublikos Prezidente. Roberto Dačkaus nuotr.

Julija Baniukevič

Rugsėjo 7 d. LR Prezidento rūmuose buvo pagerbti aštuonių geriausių praėjusiais metais apgintų disertacijų autoriai. Dviejų geriausių disertacijų autoriams ir šių metų nugalėtojams – fizikui dr. Donatui Majui (fizinė, technologinė ir žemės ūkio mokslų kategorijoje) ir istorikei dr. Ingai Leonavičiūtei (humanitarinių ir socialinių mokslų kategorijoje) Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjunga (LJMS) įteikė pinigines premijas ir kitus apdovanojimus.

Geriausių disertacijų konkursą LJMS organizuoja jau devintus metus. Šiais metais konkursui buvo pasiūlyta beveik devyniasdešimt darbų, todėl juos atrinkti buvo labai sudėtingas uždavinys. Pirmame etape vertintojai daugiau nei mėnesį disertacijas vertino individualiai, po to bendrame komisijos posėdyje po visą dieną vykusių diskusijų atrinko geriausias darbus. Antrame etape vertintojai daugiau nei mėnesį skaitė visas disertacijas ir išrinko geriausias 2014 m. disertacijas.

Fizikas dr. D. Majus disertacijoje pateikia naujų fundamentinių šio mokslo žinių. Jis sukūrė naują trimatės lazerinės tomografijos metodiką, kuri gali būti praktiškai panaudota formuojant tvarkingas erdvines-laikines struktūras. Istorikė I. Leonavičiūtė disertacija skirta šv. Brunonui Kverfurtiečiui ir paskutinei jo misijai 1009 metais, kai Kvedlinburgo metraščiuose, kaip teigiama, pirmą kartą buvo paminėtas Lietuvos vardas.

Darbus konkursui galėjo teikti LJMS nariai ir visi jaunieji Lietuvos mokslininkai bei doktorantai. Daugiausia darbų fizinių, technologinių ir žemės ūkio mokslų kategorijose šiemet pasiūlė chemikai – net 9, energetikai – 6, agronomai – 5. Socialinių ir humanitarinių mokslų srityse daugiausia pasiūlė edukologai – 6 ir teisininkai – 5.

Susidomėjimas konkursu didėja. Šiemet pasiūlyta net trečdaliu disertacijų daugiau negu praėjusiais metais. Fizinių, technologinių ir žemės ūkio mokslų kategorijoje pasiūlytų darbų skaičius išaugo dvigubai. Toks rezultatas pradžioje, tačiau kilo ir tam tikra įtampa, ieškant ekspertų, galinčių juos įvertinti. Todėl vertinimo procesas užtruko kiek ilgiau, nei buvo numatyta. Dabar apibendriname visus atliktus darbus ir svarstome, kaip optimizuoti vertinimo procesą kitais metais. Nuoširdžiai dėkojame

visiems vertintojams už konkursui skirtą laiką, vertingas pastabas ir indėlį į Lietuvos mokslo potencialo vertinimą.

Vertinimo komisijoje dirbo aktyvūs Lietuvos mokslininkai, paskelbę reikšmingų publikacijų. Dalis komisijos narių daktaro disertacijas apgynė ir mokslinį darbą dirba užsienyje, tačiau stengiasi palaikyti ryšius su Lietuvos akademinė bendruomene, o kai kurie aktyviai mokslinę veiklą tęsia gimtinėje. Renkant geriausias darbus, atsižvelgta į mokslinių tyrimų svarbą ir vertę, tyrimų metodologijos efektyvumą ir inovatyvumą, išvadų pagrįstumą, disertacijos originalumą. Didelis dėmesys buvo skiriamas disertacijos tema publikuotų darbų kokybei ir atliktų tyrimų svarbai tarptautiniu lygiu.

Vertinimo komisijos sprendimu šių metų laureatais fizinių, technologinių, biomedicinos ir žemės ūkio mokslų srityse tapo disertacijos, kurias pernai apgynė biochemikas dr. Darius Kazlauskas, chemijos inžinierius dr. Paulius Pavelas Danilovas, fizikas dr. Evaldas Stankevičius ir agronomė dr. Sidona Sikorskaitė-Gudžiūnienė. Biochemijos tyrimai parodė, kaip evoliucionavo organizmų DNR biosintezės mašinos, o fiziko gauti rezultatai yra itin svarbūs tobulinant mikromedžiagų kūrimo technologijas. Jie taip pat yra vertingi audinių inžinerijos plėtojimui. Pagamintas ir įvertintas tepalo su baktericidiniais mikrodalelių pavidalo krakmolo jodoforais prototipas, kuriuo remiantis sukurtas ir įdiegtas geriamojo vandens filtras. Agronomijos srities disertacija turi nemažos taikomosios vertės, nes suteikia naujų žinių ir siūlo naujų metodų kurti atsparesnes kenkėjams veisles.

Be geriausios disertacijos, laureato apdovanojimus humanitarinių ir socialinių mokslų srityje taip pat gavo filosofas dr. Vytis Silius ir komunikacijos srities jaunas mokslininkas dr. Tomas Petreikis. Filosofijos srities disertacija padeda suvokti filosofinius klausimus platesniame kontekste, o Kinijos plėtos analizė ir Konfucijaus centrų steigimas skatina geriau suprasti Kiniją. Nagrinėdamas komunikacijos teoriją, T. Petreikis pabrėžia istorizmo svarbą, leidžiančią objektyviau suvokti politines ir kultūrinės aplinkybes.

Šių metų geriausios disertacijos parengtos įvairiuose Lietuvos universitetuose. Net penkios laureatų disertacijos buvo parengtos Vilniaus universitete (tarp jų ir dviejų laimėtojų), po vieną – Kauno technologijos universitete, Fizinių ir technologijos mokslų

centre, Lietuvos agrarinių ir miškų mokslo centre. Džiugu, kad Lietuvos verslo atstovai domisi jaunųjų mokslininkų veikla ir tampa tradiciniais LJMS konkurso rėmėjais. Šių metų apdovanojimus įsteigė generalinis rėmėjas AB „Amilina“, Baltijos pažangiųjų technologijų institutas (BPTI), IEEE Lietu-

vos skyrius. Konkursą rėmė ir UAB „Kardiolita“ – viena didžiausių privačių medicinos įstaigų Lietuvoje ir Baltijos šalyse. „Nijolės gelės“ visus laureatus apdovanojo gražiomis puokštėmis, „Šviesos“ leidykla – itin vertingomis knygomis, o Sostinių golfo klubas pakvietė išmokti žaisti golfą.

ĮGYVENDINTI PROJEKTAI

ATNAUJINTA VILNIAUS GYNYBINĖS SIENOS BASTĖJA

Lietuvos nacionaliniam muziejui baigus įgyvendinti projektą, lankytojams duris atvėrė atnaujinta Vilniaus gynybinės sienos bastėja. Turistai dabar gali susipažinti su gynybinio Vilniaus miesto paveldu tiek bastėjos išorėje, tiek viduje. Sutvarkyta teritorija aplink bastėją, apžvalginė aikštelė pritaikyta viešiesiems turizmo poreikiams. Tai leidžia apžvelgti Vilniaus Senamiesčio panoramą ir istorinės fortifikacinės technikos replikas. Sudarytos galimybės muziejinei veiklai: rengiamos parodos, vykdoma edukacinė veikla, lankytojams įrengti apie Vilniaus miesto ir gynybinės sienos istoriją informaciją teikiantys terminalai. Sukurtos objektyvios projekto rezultatų tęstinumo prielaidos – Lietuvos nacionalinis muziejus bus pajėgus plėtoti ir efektyvinti kultūrinio turizmo paslaugas.

Projekto įgyvendinimo laikotarpis – nuo 2012 m. gegužės 21 iki 2015 m. birželio 4 d. Projektas finansuotas Europos regioninės plėtros fondo ir Lietuvos Respublikos biudžeto lėšomis. Bendra jo vertė – per 2 mln. 483 tūkst. eurų.

Parengta pagal projekto vykdytojų informaciją

LIETUVOS MOKSLO TARYBOS PRANEŠIMAI

Kvietimas teikti paraiškas atviros partnerystės mokslo projektams vykdyti

Lietuvos mokslo taryba skelbia kvietimą teikti paraiškas mokslo projektams, įgyvendinamiems kartu su užsienio šalių mokslininkais, vykdyti. Paraiškos priimamos iki 2015 m. gruodžio 15 d. 17 val.

Šio kvietimo projektams įgyvendinti planuojama skirti iki 800 000 eurų:

300 000 eurų – mokslo projektams, įgyvendinamiems su partneriais iš Baltarusijos, Belgijos, Latvijos, Prancūzijos, Taivano ir Ukrainos;

500 000 eurų – mokslo projektams, įgyvendinamiems su partneriais iš kitų užsienio šalių, išskyrus Japoniją ir Šveicariją.

Kvietimas skirtas teikti paraiškas mokslo projektams įgyvendinti visose mokslo srityse. Pagal šį kvietimą skiriamos lėšos bendriems Lietuvos ir užsienio šalių (išskyrus Japoniją ir Šveicariją), su kuriomis Lietuva yra užmezgusi diplomatinius santykius, mokslo projektams vykdyti. Mokslo projektuose tinkamos finansuoti yra mokslinių tyrimų, jų rezultatų sklaidos bei kitų su mokslo projektų įgyvendinimu susijusių veiklų, įskaitant vizitų į partnerio užsienio šalyje instituciją, išlaidas.

Paraišką Lietuvoje gali teikti projekto vykdytojai (-as) kartu su vykdančiąja institucija ir partneriu iš užsienio šalies. Vykdančioji institucija turi būti Lietuvos mokslo ir studijų institucija, kuri įtraukta į švietimo ir mokslo institucijų registrą. Partneris iš užsienio turi būti mokslo ir studijų institucija. Projekto vadovas turi būti mokslininkas.

Išsamiau: <http://www.lmt.lt/lt/kvietimu-kalendorius/kvietimas/283.html>

Ekologiškų maisto produktų autentiškumo tyrimai

Virgilijus Skulskis

Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

Daiva Šileikienė

Aleksandro Stulginskio universitetas

Šiuolaikiniame pasaulyje planetos gyventojų aprūpinimas maistu – viena svarbiausių problemų. Maisto poreikiai susiję ne tik su žmogaus fiziologinėmis reikmėmis, bet ir su socialiniais, kultūriniais bei ekonominiais interesais. Dažniausiai žmonės pirmenybę teikia saugiems produktams. Šiuolaikinė maisto kokybė – tai ne tik maistinė ir energetinė vertė, bet ir maisto sauga, kurią reglamentuoja Europos Sąjungos (ES) ir Lietuvos teisiniai dokumentai. Šiuo metu rinkoje didėja ekologiškų maisto produktų asortimentas, tai leidžia sąmoningiems vartotojams padėti spręsti ir aplinkosaugos problemas. Įvairių sociologinių tyrimų (2005, 2007, 2012) duomenimis, jei tik būtų galimybė, 73 proc. pirkėjų pirmenybę teiktų ekologiškiems produktams ir sutiktų mokėti didesnę kainą. Tačiau dabartinė ekonominė padėtis tai riboja, nes ekologiški produktai yra kur kas brangesni už įprastinius.

Didėjančią paklausą lemia vartotojų motyvacija. Juos domina, kuo ekologiški produktai geresni už įprastinius, kaip galima nustatyti jų kokybinius skirtumus ir jų reikšmingumą. Vartotojai nori būti užtikrinti, kad jų perkami produktai tikrai yra ekologiški. Perdirdėjai taip pat yra suinteresuoti nustatyti tokį autentiškumą, ypač kai tenka įsigyti produktų sudedamąsias dalis ir priedus.

Šios temos yra ir mokslininkų akiraityje. Lietuvoje jas tyrinėja Aleksandro Stulginskio universiteto (ASU), Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto (LAEI), Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės instituto (LSDI), Kauno technologijos universiteto (KTU) ir kitų mokslo institucijų atstovai. Lietuvos mokslininkai dalyvauja įgyvendinant ES 7-osios Bendrąją mokslinių tyrimų programą (FP7), jungiančią nacionalines ir regionines programas į vieną tinklą (ERA-NET). Siekiant įvertinti metodus, naudojamus ekologiškų maisto produktų tyrimams, buvo įgyvendintas CORE ORGANIC II projektas „Greiti tyrimo metodai ekologiškų augalininkystės produktų autentiškumui nustatyti“ (angl. *Authentic Food*), kuriame 11-kos Europos šalių mokslininkai (tarp jų ir Lietuvos) 2011–2015 metais taikė ir vertino skirtingus analizės metodus maisto produktų – kviečių ir pomidorų bei jų produktų (makaronų bei pomidorų padažų) – skirtumams nustatyti. Tyrimams pasirinktos abi žemės ūkio gamybos sistemos – intensyvioji ir ekologinė.

Maisto medžiagų balansui užtikrinti ekologinėje gamyboje naudojamas mėšlas ir žalioji trąša. Projekto svarbiausias tikslas – sukurti ir išbandyti analitinių metodų paketą ekologiškų maisto produktų autentiškumui nustatyti. Nagrinėjome tyrimo metodų greitumo ir ekonomiškumo klausimus, kurie yra ypač aktualūs vartotojams. Kviečiai buvo auginami Danijoje ir Italijoje, pomidorai – Italijoje. Praktinių tyrimų metodus vertino ir komentavo Danijos, Prancūzijos ir Italijos sertifikavimo bei tikrinimo įstaigų ekspertai.

Po pirmųjų derliaus metų tyrimai buvo vykdomi daugeliu cheminės analizės metodų, o antraisiais ir trečiaisiais metais susitelkta į labiausiai pasiteisinusius. Vienas jų yra daugiaelementė analizė (kai nustatoma iki 70 elementų). Tyrimai atlikti induktyviuoju būdu išlaikomos plazmos optinės emisijos spektrometru, o rezultatai įvertinti daugiaame statistikos programa. Didelis prietaiso dinaminis diapazonas ir tikslumas leido nustatyti esminius skirtumus tarp ekologiškų

ir įprastinės augalininkystės produktų. Vis dėlto reikia pripažinti, kad tai yra daug darbo reikalaujantis ir gana brangus metodas.

Vertinant gautus rezultatus, iškelta hipotezė, kad kai kurie nustatyti elementai pateikia informaciją ir apie geografinę augalinės produkcijos kilmę. Išlieka stipri dirvožemio tipo ir agrocheminių savybių įtaka elementinei augalų sudėčiai. Projekte taikytas izotopų metodas, kuriuo nustatyti esminiai skirtumai tarp anglies δC ir azoto δN skirtingų skaičių izotopų. Šio tyrimo rezultatai leido daryti prielaidas tiek apie skirtingas žemės ūkio gamybos sistemas, tiek apie naudojamas skirtingas trąšas. Tai atspindėjo skirtinguose regionuose išauginti pomidorai ir jų padažai, kviečių grūdai bei jų produktai – miltai ir makaronai.

Vykdamas šį projektą, taikyti ir sudėtingesni spektrometrijos bei chromatografijos metodai. Mėginiuose nustatyti mažos molekulinės masės junginiai efektyviosios skysčių chromatografijos (UHPLC-MS) metodu. Gauti šio metodo rezultatai leido nustatyti skirtumus pagal vietas ir skirtingas ūkininkavimo sistemas pomidoruose ir jų padažuose. Nustatyti esminiai skirtumai pomidoruose, išaugintuose Danijoje.

Šio metodo rezultatų analizė parodė, kad visiems tirtiems produktams ypač stipri meteorologinių sąlygų įtaka. Platesnis šio metodo taikymas produktų autentiškumui nustatyti būtų tikras iššūkis mokslinei hipotezei pagrįsti. Nyderlanduose spektrometriniu (PTR-MS) metodu atliktų tyrimų protonų reakcijos masės rezultatai leidžia prognozuoti produktų juslinių savybių, pavyzdžiui, skirtingų aromatų ir jų intensyvumo, skirtumus augalinėje produkcijoje, pateiktoje iš skirtingų šalių regionų. Tai dar viena galimybė produktų autentiškumui nustatyti ir vertinti.

Nors ekologinėje žemės ūkio gamyboje draudžiama naudoti pesticidus, buvo vykdomi pesticidų likučių tyrimai augalinės produkcijos pavyzdžiuose. Ekologiškuose produktuose būna pesticidų likučių, ku-

rių priežastys gali būti foninė dirvožemio ir požeminio vandens tarša, transportavimas, sandėliavimas ir kitos aplinkybės, kaip, pavyzdžiui, nesąžiningų augintojų kaimynystė. Kol visos šios aplinkybės nėra teisiškai įvertintos ES ekologinio ūkininkavimo reglamentuose, tokie produktai gali būti ženklinami ekologiškų produktų logotipais. Tačiau kyla klausimas, ar įmanoma nustatyti „pesticidų ribą“ tarp ekologiškų ir įprastų maisto produktų.

Pasirinktas iššūkis – aptikti didžiausią pesticidų likučių atsiradimą įprastiniuose ir ekologiškuose kviečių ir pomidorų produktuose. Šio tyrimo metu buvo nustatyti panašūs pesticidų likučių kiekiai tiek ekologinėje, tiek įprastinėje žemės ūkio gamyboje. Nors pomidoruose ir kviečių grūduose, išaugintuose ekologinėje žemės ūkio gamyboje, nustatytos mažesnės skaitinės vertės, tačiau esminių skirtumų nėra. Todėl grandinėje „nuo lauko iki stalo“ išlieka pesticidų kiekio didėjimo ir skirtingų gamybos sistemų produkcijos vienodėjimo šių teršalų atžvilgiu galimybė.

Apibendrinant projekto rezultatus tenka konstatuoti, kad, įmanoma nustatyti skirtumus tarp skirtingų žemės ūkio gamybos sistemų produkcijos ir įvertinti produktų autentiškumą, tačiau taikyti metodai nėra nei lengvai įgyvendinami, nei pigūs ir greiti. Apie tai buvo diskutuojama su sertifikavimo ir vartotojų institucijų atstovais projekto Italijoje surengtoje baigiamajame konferencijoje. Tyrimus reikėtų vykdyti daugelyje ES valstybių, naudojant analitinius metodus ir ieškant optimalių variantų, kurie atitiktų gamintojų ir vartotojų interesus.

Virgilijus Skulskis yra socialinių mokslų daktaras (vadybos ir administravimo kryptis – 03S). Daiva Šileikienė – technologijos mokslų daktarė (aplinkos inžinerijos ir kraštotvarkos kryptis – 04T)

Lietuvos mokslininkai ieško būdų efektyvesnėms LED lemputėms kurti

Projekto vadovas A. Alkauskas

Fizinių ir technologijos mokslų centre (FTMC) pradėtas įgyvendinti svarbus optoelektronikos srities projektas, kurį finansuoja Europos Sąjungos Marie Skłodowska-Curie programos. Dvejus metus trukusiančiu projektu siekiama iš-

siaiskinti, dėl kokių priežasčių patiriamai energijos nuostoliai LED lemputėse. Nors šios lemputės laikomos ekonomiškiausiu apšvietimo būdu, tačiau didelė dalis jose naudojamos elektros energijos virsta šiluminiais nuostoliais. Situacija gali iš esmės keistis, mokslininkams supratęs šio virsmo priežastis.

20 proc. pasaulio

elektros energijos yra naudojama apšvietimui, tam kasmet išleidžiama šimtai milijardų JAV dolerių. „Didesnis apšvietimo efektyvumas labai prisidėtų mažinant didelės energijos sąnaudas, ypač jei pasitvirtins prognozės, kad 2019 metais šviesos diodų rinka išaugs iki 42 mlrd. JAV dolerių, nors

dar 2014 metais ji siekė vos 5 mlrd. JAV dolerių. Neabejojame, kad šio projekto metu atlikti tyrimai prisidės prie reikšmingų optoelektronikos srities atradimų“, – teigia projektui vadovaujantis FTMC Optoelektronikos skyriaus vyresnysis mokslo darbuotojas Audrius Alkauskas.

FTMC mokslininkų tyrimai daugiausia paremti teoriniais kvantiniais ir mechaniniais skaičiavimais. Projekto metu bus aktyviai bendradarbiaujama su eksperimentuotojais iš Vilniaus universiteto ir JAV Santa Barbaros universiteto, esančio Kalifornijoje. Tikimasi, kad atliekami tyrimai padės suprasti defektų, dėl kurių mažėja šviesos diodų efektyvumas, prigimtį. Kuriam nauja skaičiavimų metodologija leis tirti ne tik dabartinėse lemputėse naudojamą galio nitridą ir jo darinius, o ateityje šią metodologiją bus galima pritaikyti ir kitoms medžiagoms, pavyzdžiui, dabar vis populiarėjantiems vadinamiesiems dvimačiams puslaidininkams.

„LED lemputės dar nėra tokios efektyvios, kokios galėtų būti, dėl puslaidin-

kinės medžiagos defektų. Įgyvendindami projektą, aiškinamės, kokie tai defektai, ir ieškome būdų jiems pašalinti. Tai padaryti labai sunku, o didelės įtakos LED lemputėms efektyvumui turi net ir keli defektai. Remdamiesi kvantiniais elektroninės struktūros skaičiavimais, galime labai tiksliai aprašyti tiek LED lemputėms naudojamas medžiagas, tiek ir jose esančius defektus“, – teigia FTMC Optoelektronikos skyriaus vyresnysis mokslo darbuotojas A. Alkauskas.

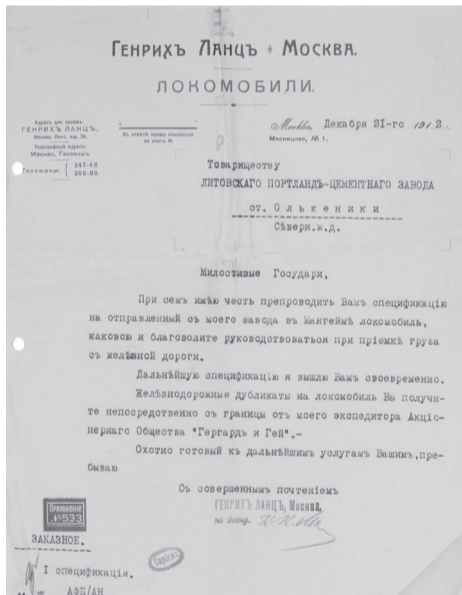
Prestižine laikoma Marie Curie programa yra pavadinta dukart Nobelio premijos laureatės mokslininkės Marie Curie garbei. Joje siekiama teikti dotacijas aukštos kvalifikacijos mokslininkams ir skatinti mokslinius tyrimus, kuriuose dalyvauja skirtingų valstybių veiklos sektoriai ar skirtingų mokslo sričių atstovai. Šis projektas įgyvendinamas dėl FTMC sėkmingai veikiančios jaunų mokslininkų į Lietuvą grąžinimo iniciatyvos.

Parengta pagal FTMC pranešimą.

SAMANOTA VIENO FABRIKO ISTORIJA...

Gabija Mackevičiūtė

2015-uosius metus Europos Taryba yra paskelbusi Industrinio ir techninio paveldo metais (angl. *European Industrial and Technical Heritage Year*). Daugelis Europos valstybių ėmėsi bendrų projektų, XIX a. pabaigos–XX a. pirmos pusės industrializacijos nulemtiems sociokultūriniais procesams visuomenėse tirti, analizuoti profesinių bendruomenių (šachtininkų, geležinkelių, akmenskaldžių, statybininkų, aludarių, kt.) gyvenamos ir jų gyvenamųjų rajonų specifikos pokyčius. Šių metų paveldosaugos temos intencija daugelis šalių suskubo atkreipti dėmesį į nykstantį techninį paveldą, nefunkcionalius pramoninius objektus, suteikti jiems naujus vaidmenis šių dienų visuomenės gyvenimoje. Tiriama, kaip miestiečių ar kaimų bendruomenių sąmonę veikia tam tikri senojo techninio paveldo ženklai: fabrikai, gamyklų kaminai, malūnai, užtvankos, baržos ir upinė laivininkystė, kanalai ir kita. Ne vienas unikalus industrinio ir techninio paveldo objektas nusipelno dėmesio ir mūsų miestuose bei miesteliuose, bet retas kuris prikeliamas naujam gyvenimui ar sureikšminamas istorinės atminties kontekste...

Cemento fabriko įrangos siuntimo dokumentas

Visi gerai žinome Akmenės cemento fabriką, pagrindinį šios statybinės medžiagos eksportuotoją į užsienį ir tiekėją Lietuvoje. Bet tai – ne pirmasis cemento gamintojas Lietuvoje. Vargu ar rasis bent keletas tautiečių (ne akademinio pasaulio žmonių), žinančių, kur buvo pastatytas Akmenės fabriko pirmtakas. Šių industrijos ir technikos paveldo metų proga prisiminkime statybinių medžiagų gamybos Lietuvoje pradžią, cheminių technologijų pionierius, pirmąjį mažą cemento fabrikėlį Dzūkijoje.

Taigi, istorija mus atgręžia į XX a. pradžią, į negausų modernių technologijų entuziastų ratelį, kurį subūrė jaunas Kijevo politechnikos instituto profesorius Pranas Jodelė. Tyrinėdamas mergelio, kalkių, molio, tufo ir kitų mineralinių žaliavų savybes, jų degumą, atsparumą šalčiui, karščiui, drėgmei, prof. P. Jodelė ieškojo tinkamiausių derinių portlandcemenčio gamybai Lietuvoje. 1909 m. jis išleido pirmą originalų statybos medžiagų technologijų kurso vadovėlį rusų kalba „Trumpasis statybinių medžiagų bandymų vadovas“ (rus. „Краткое руководство к испытанию строительных материалов, Составитель Ф. И. Иоделло, Киев, 14 с.

Lietuvos universiteto Technikos fakulteto taryba su pirmaisiais absolventais (1927 m.)

с илл.). 1908–1913 m. vasaromis jis vykdė geologinius tyrinėjimus Lietuvoje. Aptiktus žaliavas telkinių bandinius vežėsi į Kijevą. Instituto chemijos laboratorijoje, atlikęs tyrimus, specialiose krosnyse išdegė pirmuosius lietuviško cemento pavyzdžius.

Rezultatams nenuvylus, P. Jodelė apsišprendė kurti statybinių medžiagų pramonę Lietuvoje. Cementui gaminti buvo pasirinkta kreidos mergelio klodais turtinga teritorija Dzūkijoje, Merkio upės krantuose netoli Valkininkų, Dziegciorių kaime. Novatoriško verslo partneriai – inžinierius technologas profesorius Pranas Jodelė, agronomas miškininkas Jonas Masiulis, inžinierius Tomas Naruševičius, farmacininkas Bartolomėjus Čepulis ir daktaras Jonas Basanavičius – nederlingose, bet mineraliniais ištekliais turtingose žemėse įsigijo 19 ha sklypą, reikiamą modernią gamybos įrangą, patentuotą firmos „Genrih Lantcz“.

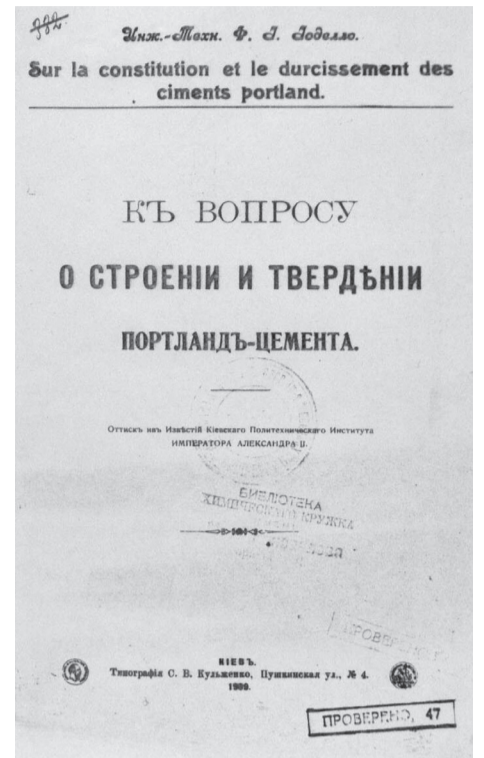
1913 m. Lietuvoje pradėjo veikti pirmasis cemento fabrikas su viena Šneiderio tipo šachtine krosnimi, žaliavos dumblinimo baseinu, rutuliniu malūnu. Buvo sukurtos naujos darbo vietos. Tai turėjo padėti gerinti skurdžių vietos gyventojų buitį. Tačiau sėkmingą gamybos startą nutraukė Pirmasis pasaulinis karas. P. Jodelė buvo pašauktas į tarnybą Rusijos karo pajėgose. Karo metais fabrikas buvo nuniokotas, o pokarinis Lenkijos ir Lietuvos politinis konfliktas neleido jame atnaujinti veiklos.

Tačiau cemento gamybos, statybinių technologijų modernizacija ir cemento pramonės plėtra Lietuvoje išliko vienu aktualiausių P. Jodelės profesinės veiklos barų. 1928 m. Pranas Jodelė, imatrikuliuojamas Lietuvos universiteto rektoriumi, šventinėje kalboje ne tik aktualizavo Lietuvos statybinės pramonės klausimus, bet ir propagavo cemento gamybą Lietuvoje, teigdamas, kad „jei cementas būtų gaminamas pas mus, tai jo pritaikymas ir vartojimas dar labiau padidėtų (žemės ūkio statyboje – tvartų, klojimų grindiniams, čerpėms, drenoms, kai kurių ūkio trobesių sienoms, kt.). Bet ir dabar, net šykščiai vartodami portlandcementį, mes sumokame už jį užsieniečiams apie 5000 000 litų kasmet... Tad ar negalima būtų gaminti portlandcementį Lietuvoje? Cemento fabriko pastatymas ir cemento gamybos organizavimas dabar nėra lengvas ir cemento gamybos konjunktūra nelabai

palanki. Mūsų gaminamo cemento kaina gal ir nebūtų žemesnė už įvežto cemento kainą. Bet to nereikėtų bijoti, nes ir duoną mes pagaminame ne pigiau kaip ir kituose kraštuose, o vis dėlto žemės arti neatsisakome. Taigi, ir cemento gamybos kūrime reikia susirūpinti“ (cituojama iš: P. Jodelė, Cementas ir jo gamybos sąlygos Lietuvoje, Kosmos, 1929, Nr. 4, p.137–142.).

P. Jodelė išleido ne vieną knygą, rašė mokomuosius ir populiarius straipsnius naujų cheminių technologijų tema, lietuviškus vadovėlius: „Statybinių medžiagų technologija“ (Kaunas, 1923), „Statybinės medžiagos“ (Kaunas, 1948). Minėtini šie jo straipsniai: „Trobu statymui medžiaga“ (Mūsų žemė, 1921, Nr. 4, p. 4–6), „Dėl plytų gamybos“ (Technika, 1924, Nr.1, p. 110–116), „Tinkamesnės medžiagos gatvėms grįsti“ (ten pat, p. 138–140), „Cemento gamybos galimūmams Lietuvoje“ (Tautos ūkis, 1931, Nr. 1, p. 13–14) ir daugelis kitų.

Tiek dirbdamas Lietuvos universitete (nuo 1930 m. – Vytauto Didžiojo universitetas), tiek Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos įsteigto Lietuvos energijos ūkiui ir žemės turtams komiteto Žemės turtams tirti komisijoje (nuo 1936 m.) P. Jodelė su bendraminčiais toliau uoliai ieškojo Lie-

Leidinio „P. Jodelė. Portlandcemento gamybos klausimu“ viršelis

tuvoje kvarcinio smėlio, kreidos mergelio, klinčių klodų, kitų reikiamų žaliavų statybinėms medžiagoms gaminti. Buvo gręžiami žvalgomieji gręžiniai. Žaliavos kokybė tirta universiteto laboratorijose. Universiteto inžinieriai bei geologai ir technologai A. Damušis (Domaševičius), S. Ščesnulevičius, J. Rugienis, B. Matulevičius visoje Lietuvoje atliko grunto studijas. Bene svariausi Lietuvai P. Jodelės vadovaujama, A. Damušio, S. Ščesnulevičiaus ir V. Guobio vykdytų geologinių tyrimų Menčių–Karpėnų–Vegerių apylinkėse rezultatai. Aptikti dideli klinčių telkiniai, parengiamieji jų eksploatacijos tyrimai padėjo pamatus ir Akmenės cemento fabriko atsiradimui, ir itin produktyviai veiklai tiek sovietmečiu, tiek ir dabar...

Todėl tapatindami cemento gamybą Lietuvoje su „Akmenės cementu“, atminkime samanotus pirmojo lietuviško cemento fabriko likučius, tebeįrančius Dzūkijos miškų ramybėje...

Autorė yra Lietuvos švietimo istorijos muziejaus darbuotoja.

Užuolėnė (Ukmergės r.) – Lietuvos Respublikos Prezidento Antano Smetonos gimtinė. Prie miestelyje veikusios mokyklos kasmet minimos jo gimimo metinės. J. Jasičiū nuotr.

„Įrašykime visą Lietuvą į Raudonąją knygą“

Virginija Baltraitienė

Vilkai vėl siautėja. Išdrąsėję plėšrūnai gyvulius pjauna ne tik ganyklose, bet ir netoli gyvenamųjų namų. Vien tik Šilalės rajone per praėjusius metus papjauti 49 naminiai gyvūnai, nukentėjo net 37 ūkininkai. Šių metų nuostoliai dar skaičiuojami, ir jie augs, nes vilkai saugomi labiau nei ūkininkai ir jų gyvuliai. Paradoksas, tačiau tiesa tokia – viena gyvūnų rūšis yra svarbesnė už kitą. Vienas vilkas yra svarbesnis už dešimt išdraskytų, merdinčių avių ar ožkų. Vilkai, mokydami savo jauniklius medžioti, aukų nesirenka. Jiems visiškai vienodai, ką pjauna – suaugusią ar eringą avių, ožką ar vos spėjusį ūgtelėti ožiuką. Dažnai ūkininkai randa paklaikusius iš baimės likusius gyvulius – apkandžiotus, praradusius jauniklius, išdraskytus viduriais, bet dar gyvus... Ar tai humaniška – saugoti vilkus, bet numoti ranka į gyvulius ir jų skausmą? Rūpinamės vilkais, bet numojame ranka į draskomų gyvulių kančias.

Vilkų populiacijos mažinimo priešrinkai pasakys, kad ūkininkai už papjautus gyvulius gauna kompensacijas. Taip, gauna, bet ne visi. Štai už suženklintą ir įregistruotą ožiuką, nesulaukusį pusės metų, jo šeimininkas gaus 20 eurų patirtai žalai atlyginti. Jei ūkininkas nespėjo ožiuko įregistruoti – negaus nieko. Taigi, vietoj augančio ožiuko ūkininkui tenka vargani 20 eurų. Ar vilkų gynėjai sutiktų, kad už tokią sumą vilkas papjautų jų mylimą šunį? Arba net už didesnę sumą? O kaip jie įvertintų žmogaus, auginusio vilko papjautus ir sužalotus gyvulius, moralinę žalą? Kaip išmatuotų ūkininko, radusio paskerstus arba dar alsuojančius savo augintinius, skausmą?

Kas svarbiau?

Turime labai gerai apgalvoti, kaip padėti žemdirbiams. Lietuvoje labai saugoma gamta ir gyvūnija, tačiau mažiau paisoma žemdirbių interesų. Žalą ūkiams daro ne tik vilkai, bet ir gervės, žąsys, šernai, stumbrai, kuriems pasivaikščiojus po pasėlių laukus, su derliumi galima beveik atsiveikinti. Stumbrų padarytai žalai iš dalies kompensuoti Aplinkos ministerija kėdainiškiams ir panevėžiečiams kasmet išmoka apie ketvirtį milijono litų. Beje, ministerija suderino su Europos Komisija, kuri sutinka, kad, stumbrams nuiokejus pasėlius, žala būtų atlyginta šimtu procentų. Taip pat galiu pasidžiaugti, kad dalį stumbrų planuojama perkelti į naujus plotus, kur jie nebegalės laisvai vaikštinėti po pasėlių laukus ir patys bus saugūs. Tačiau vilkų ar kormoranų juk neapverssi.

Paradoksas – saugome gamtą, bet leidžiame kormoranų armijoms naikinti neįkainojamas Juodkrantės sengires. Taip saugomi kormoranai jau išnaikino apie 20 hektarų Juodkrantės sengirės, neseniai jie plūstelėjo į naujus plotus. Ekologai sunerimę – kormoranai okupuoja itin vertingą, unikalų gamtos objektą, niokoja jį, bet mes nieko negalime padaryti. Susigriebsime tik tada, kai Juodkrantėje nebeliks sengirių?

Vilkų Lietuvos miškuose tik daugėja. Jei 2013 m. jų buvo apie 208, tai dabar – mažiau – 292. Tai rodo vasario pradžioje atlikta šių gyvūnų apskaita, kurią vykdė miškų urėdijų, valstybinių gamtinių rezervatų direktorių darbuotojai. Joje dalyvavo ir visuomeninių organizacijų atstovai bei medžiotojai. Tiek gauti duomenys, tiek ūkininkų patiriami nuostoliai yra svarbūs, priimant sprendimus dėl vilkų medžioklės limitų. Juk vilkų sumedžiojimo limitai nustatomi atsižvelgiant į vilkų apskaitos duomenis, padarytą ar daromą žalą ūkiniams gyvūnams, mokslinius tyrimus ir

mokslininkų pateiktas rekomendacijas. Jeigu vilkų yra 100 ir mažiau – jie nemedžiojami. Kai populiacijos dydis siekia daugiau nei 100, bet nesiekia 250 individų, sumedžiojimo limitas nustatomas iki 20 proc. vilkų populiacijos dydžio, užtikrinant jos tolygų augimą iki 250 individų. Kai populiacijos dydis didesnis nei 250 individų, bet nesiekia 500 individų, populiacijos naudojimas planuojamas taip, kad būtų užtikrintas jos ilgalaikis stabilumas šiose ribose, sumedžiojimo limitą nustatant iki 20 proc. nuo vilkų populiacijos dydžio. Šis limitas gali būti koreguojamas atsižvelgiant į vilkų daromos žalos ūkiniams gyvūnams dydį ir jos pasiskirstymą. Atėjo laikas kalbėti ir apie vilkų aukas bei paklausti savęs, kur didesnė žala – ar moraliau yra pasmerkti gyvulius baisioms kančioms, nei griežčiau reguliuoti vilkų populiaciją?

Ūkininkų skundų rezultatas

Birželio pradžioje buvau susitikusi su aplinkos ministru Kęstučiu Trečioku. Aptarėme vilkų ir laukinių paukščių daromą žalą ūkininkams. Siūliau peržiūrėti vilkų medžiojimo kvotų skyrimo tvarką, sudarant galimybę skirti papildomą vilkų medžioklės kvotą rajonams, kuriuose suaktyvėję vilkai padaro daugiausia žalos ūkininkams. Abejoju, ar šis prašymas buvo išgirstas, nes susitikimo metu sutarimo neradome. Kol kas rezultatas sąlyginis: neseniai ministras pasirašė įsakymą, kuriuo suteikė teisę savivaldybei prašyti regiono aplinkos apsaugos departamento leidimo medžioklės būreliams ir ne medžioklės sezono metu medžioti vilkus ten, kur jie ypač gausiai pjauna gyvulius. Tačiau rajonui skirtas limitas sumedžioti 2–3 vilkus bent jau kol kas nenumatoma. Vilkų medžioklės kvota skiriama apskričiai ir ji greitai būna išnaudota, didžiąją dalį vilkų sumedžiojant visiškai atsitiktinai, neatsižvel-

giant į jų populiaciją toje vietovėje.

Pozicija, kad reikia saugoti vilkus, o ūkininkai tesirūpina savimi patys – man visiškai nepriimtina. Susidaro įspūdis, kad Aplinkos apsaugos ministerijoje net nenorima išgirsti žemdirbių problemų, o apie vilkų draskomus gyvulius ir jų kančias nė negalvojama.

Ką saugome?

Kada visą Lietuvą įrašysime į Raudonąją knygą? Manau, kad tendencija saugoti darosi pernelyg intensyvi, per daug akla ir neatsižvelgianti į realią Lietuvos situaciją. Šiandien saugojami vilkai, bet ignoruojamos gyvulių kančios, ūkininkų skundai.

Be abejo, vilkai yra nuostabūs gamtos su-tvėrimai ir medžioti yra jų prigimtis, mokyti to savo jauniklius – įgimta. Vilkais taip pat reikia rūpintis, tačiau ar Lietuva turi saugoti juos taip, kaip saugo dabar? Dar prieš šimtą metų vilkai kėlė pavojų ne tik gyvuliams, bet ir žmonėms, nes jų populiacija, nevaldomai išaugusi, negalėjo patenkinti savo poreikių natūraliai medžiodami miškuose. Vilkai braunasi į žmonių teritorijas, kai giriose grobio per mažai, jų pačių – per daug, o ir pririšti gyvuliai yra be galo lengvas grobis. Tad aš palaikau žmogų – ūkininką. Kalbu ne tik apie finansinius jo nuostolius, po nakties radus išpjautas avis, ėriukus ar ožkas. Kalbu ir apie moralinę jo kančią, taip pat skausmą gyvulių, niekaip negalinčių apsiginti ir apginti savo jauniklių nuo vilkų antpuolių. Būkime humaniški visiems, ne tik plėšrūnams.

Ar Lietuva tokia didelė ir tokia turtinga, kad galėtų skirti milijonus gyvūnų, įrašytų į Raudonąją knygą, veisimui? Ar ji tokia pajėgi po to skirti milijonus šių gyvūnų padarytai žalai atlyginti? Ūkininkai liūdnai juokauja – įrašykime visą Lietuvą į saugomų teritorijų sąrašą, uždrauskime ūkių veiklą ir įveiskime žvėris bei paukščius... ■

Juodasis baltojo pieno karas

Pienas bėga į sрутų duobę. Trisdešimt tonų baltojo Lietuvos aukso, šimtamėčių tradicijų, sunkaus žemdirbio darbo... Kas negerai su mūsų valstybe ir su mumis, kad galime sau leisti žlugdyti tai, kas kuria pridėtinę vertę ten dienai, ne vieneriems, ne dvejiems metams?

Kiekviena valstybė turi savo strategiją. Mūsų tikslas – išsaugoti Lietuvos kaimą, sukurti čia gyvenantiems žmonėms tokias gyvenimo sąlygas, kad apsimokėtų dirbti savo žemę, o ne skinti braškes už jūrų marių. Čia valstybės logika. Trumparegio verslo logika, matyt, kita – pieną galima įsivežti, o darbo jėgą pakeis kaimynai iš trečiųjų šalių – ir pigiau, ir ne tokie pretenzingi...

Ne veltui pavadinu pieną baltuoju Lietuvos aukso. Kadaisė ant šios aukso gyslos atsėdėjo keturios įmonės. Prieš dvidešimt metų valstybė buvo per jauna atsilaukti prieš laukinio verslo grimasas, o iš „kolchozų“ išėję kaimo žmonės pernelyg nusivylę bendru ūkininkavimu. Šiandien visi subrendome, o ūkininkai pagaliau pradėjo jaukintis kooperaciją, tik apmaudu, kad grimasos vis dar neišnyko, o jų padariniai dešimtimis tonų pieno bėga į sрутų duobę.

Tiesa, dėl to, kad pienas nepateko į pieno perdirbimo įmones, nė viena iš jų nestojo ir darbo nenutraukė. Nes pieno Lietuvoje –

nors vežimu vežk. Beje, veža jį ne Lietuvos ūkininkai. Viskas logiška – gyvename laisvos rinkos sąlygomis. Iš kur noriu, iš ten vežu. Tačiau, kai reikėjo milijoninių investicijų iš Kaimo plėtros programos produkcijai perdirbti, už Lietuvos ribų dairytis nereikėjo. Ir vėl viskas logiška – rėmėme savo verslininkus, kad Lietuvai būtų geriau. Klestėjo visi. Ir štai dabar, po Rusijos paskelbto embargo (čia nebesigilinsime į tai, kaip mūsų perdirbėjai ilgus metus miegojo ant laurų, o tiksliau – ant šimtaprocenčių maržų, ir tenkinosi vienos kaprizingos kaimynės rinka) visiems pasidarė sunku. Ir visi privalėjome suremti pečius. Bet čia ir paaiškėjo, kad laukinių grimasų neužpuodravo nei europiniai pinigai, nei karti patirtis. O tokios jau turėjome. Pamenate, kadaisė linų perdirbėjai nusprendė, kad išsivers be vietinės žaliavos ir jos augintojų – kam čia su jais terliotis, kai kinai siūlė milžiniškus pigios produkcijos kiekius. Šiandien galime paklausti, kur lietuvaitė – linų augintoja? Nėra. Kur šiaandien vietiniai linų perdirbėjai? Nėra. Užtat liko greblis, ant kurio vėl užlipsime.

Gal man galėtų kas nors iš laisvųjų rinkos radikalų, kurie taip aršiai puolė Pieno įstatymą, paaiškinti lietuviško verslo ypatumus – kaip kooperatyvas, tiekiantis įmonei stabilų, kokybišką ir didelį kiekį produkcijos,

gali gauti mažiau už smulkų ūkininką? Ir kodėl, atsisakęs narystės kooperatyve, gausi didesnę kainą už pieną? Paieškokite, ponai, čia verslo logikos. Logikos gal ir yra, tik verslo neliko – čia ne verslas, bet ekonominės sankcijos – skaldyk ir valdyk. Tad koks skirtumas nuo Rusijos taikomų sankcijų ir jos pastangų suskaldyti Europos Sąjungos vienybę? Ką gi, kare kaip kare, tik gal mūsų verslui ir jo viešiesiems „advokatams“ derėtų vadovautis Vakarų vertybėmis, o ne Rytų kaimynės jėgos metodų demonstravimu.

Todėl Pieno įstatymas ir tapo būtinybe.

Į kelių žmonių rankas patekusi pieno perdirbimo pramonė suteikė jiems galimybę diktuoti apgailėtinas pieno kainas ir žlugdyti kooperaciją. Taip, galime gyventi šia diena. Galime apsimesti labai išmintingais ir išmanančiais laisvosios rinkos dėsnius. O galime tiesiog išsiklausyti į paprasto Lenkijos ūkininko žodžius: „Šiandien mes superkame jūsų karves, rytoj jūs pirksite mūsų pieną.“ Ir vėl pražydo linai, tiesa, jau tik lietuvių liaudies dainose...

Parengta pagal LR Seimo pranešimus

Į Lietuvą dviejų savaičių viešnagei atvyksta JAV fizikas, prof. Raymond Krisst (Rimas Kriščiokaitis). Jo vizito tikslas – plėtoti bendradarbiavimą tarp JAV ir Lietuvos mokslininkų. Apie šį mokslininką rašėme „Mokslo Lietuvos“ Nr. 13 (545) numeryje. Nuotraukoje (iš kairės): LMS pirmininkas, dr. Vyngintas Gontis, Pasaulio lietuvių bendruomenės tarybos narė Dalia Shilas ir prof. Raymond Krisst Bostone. ■

Mokytojos Irenos Eigelienės portreto bruožai

Prof. Ona Voverienė

*Kaip netikėt į žydinčius medžius –
Į atgimimą, būtiną ir šventą?
Skurdžiausias žiedas gali tapt gražus,
Jei jį šviesime prikelsime gyventi.
O ką žmogaus širdis! Vos paliesta sušvyti
Sužvarbusi nuo darganų ir vėjų...
Atsigrįžtu į ją ir sieloje šviesėja.*

Mokytoja Bronė Budrevičienė

Baltų mitologijoje teigiama, kad žmogus gimdamas atsineša savo likimą. Lietuviams jį dovanoja deivė Laima. Taigi, kokį likimą dovanuoja deivė Laima, stovėdama prie mažylės, gimusios Joninių naktį, lopšio? Cituoju, kas užrašyta ir palikta Istorijai: „Tavo prigimtis – mediatyvi ir mistiška. Nemėgsi būti viena iš minios, būsi linkusi leisti laiką giliuose kūrybiniuose apmąstymuose. Tavo intuicija ir ryškūs sapnai pasieks talentų lygmenį. Sėkmė ateis pas tave per šias specialiąsias mano duodamas jėgas“ (Deivės Laimos palinkėjimą užrašė psichologė Aušra Griškonytė).

Kaip savo laiku rašė istorikas Kazimieras Račkauskas, ir pati Irena yra „įsitikinusi, kad dvi lemties akimirkos – gimimo metai ir diena – tarsi paženklino jos visą gyvenimą“ (Račkauskas K. Lietuvybės ir dvasingumo žadintoja. – V., 2000, p. 6). Prieškario nepriklausomoje Lietuvoje tai buvo metai, kai buvo švenčiamos Vytauto Didžiojo 500-osios mirties metinės, o patriotiškoje Irenos tėvų Semaškų šeimoje Vytautas Didysis buvo tarsi šeimos narys, didžiausias autoritetas, su juo buvo kalbama, tariama, juo didžiuojama ir viskas, kas tik buvo rašoma apie jį, skaitoma. Gal kaip tik todėl Irena, baigusi vidurinę mokyklą, ir pasirinko savo gyvenimo žvaigždę Istoriją, įstojo į Vilniaus universiteto Istorijos fakultetą. Niekada nesigailėjo įgijusi istorikės specialybę.

O tą mistišką dieną taip pat lėmė Joninių nakties ženklai, skatinantys šviesti, žydyti, subrandinti žinių ir pažinimo vaisių ir juos dalinti visoms sužvarbusioms sieloms. Pati Irena Eigelienė mano, kad ją įkvėpė rinktis mokytojos profesiją talentinga Kupiškio gimnazijos mokytoja Danutė Mušinskaitė. 1995 metais buvo išdrįsta patyrinėti, kiek aukštųjų mokyklų, rengiančių pedagogus, absolventų dirbo mokytojais ir dėstytojais aukštosiose mokyklose, ir nustatyta, kad istorikų – tik 9 procentai; lituanistų – šiek tiek daugiau – 16 proc.; matematikų – 11 proc.

Tuo pat metu vienas žymiausių Ukrainos pedagogų Vasilijus Suchomlinskis rašė: „Mokytojas privalo turėti didžiulį žmogaus meilės talentą, mylėti savo darbą, visų pirma – vaikus, kad ilgiems metams jo dvasia išliktų žvali, protas – aiškus, įgūdžiai – gaivūs, jausmai – imlūs; be šių savybių pedagogo darbas tampa našta“ (V. Voveris. Pedagogas – mūsų viltis ir nerimas. – K., 1990, p. 27). Daugumą gąsdina, deja, jau tik aukštosios mokyklos suole išgirstama tiesa, kad pedagoginės veiklos svarbiausias bruožas: „Mokytojas – tai ne tik profesija, tai ir gyvenimo būdas.“

Ne veltui Lietuvoje dažnai sakoma: „Mokytoju gimstama, ne tampama.“ Manau, ir tampama – tik didelėmis pastangomis, turint didžiulį žmogaus meilės talentą. Pedagoginė profesinė veikla labiausiai išryškėja savo humanistiniu universaliu pobūdžiu. Ir savo elgsena buityje, ir kalbėjimo maniera, ir atliekamu darbu žmogus, net specialiai to nesiekdamas, gali tapti sektinu pavyzdžiu – daryti auklėjamąjį poveikį. Ypač daug pedagoginių elementų yra žmogaus veikloje, vadovaujant kitiems. „Grupių, brigadų, kolektyvų, dirbančių mokslinį, kultūrinį, gamybinį darbą, vadovai neišvengiamai susiduria su pedagoginėmis problemomis, ir jų gebėjimas vienaip ar kitaip jas spręsti, pedagoginė nuojauta turi įtakos darbo rezultatams: Istorija rodo, kad žymus mokslininkas ne visada būna didis žmogus, bet talentingas mokytojas – visada yra ir didis žmogus“, – mėgdavo kartoti akademikas, Nobelio premijos laureatas Piotras Kapica (Voveris V. Pedagogas – mūsų viltis ir nerimas. – K., 1990, p. 13).

Šią akademiko mintį mes, mokslo tyrininkai, patikrinome eksperimentais, tirdami Lietuvos mokslo situaciją 1945–1990 metais ir jame susiformavusias mokslines mokyklas, ir ji visiškai patvirtino (Lietuvos mokslinės mokyklos. Ona Voverienė, Birutė Raibliene, Giedrė Sasnauskaitė, Vaida Vanagaitė – V., 2002).

Pedagogo darbas priklauso tai profesijų kategorijai, kur pagrindinis veiklos objektas yra žmogus. Tokios, pavyzdžiui, yra pedagogo, teisininko, gydytojo, pardavėjo profesijos. Tik, jeigu pastarieji su žmonėmis bendrauja epizodiškai, tai pedagoginė veikla turi specifinių bruožų: pirmiausia pedagogo bendravimas su žmonėmis yra ilgalaikis, skaičiuojamas ne minutėmis ir valandomis, net ne metais, o metų metais. Kaip rašė mokytojas rašytojas Jonas Mikelininkas, „jeigu visų kitų profesijų atstovai žmogų tik remontuoja, taiso, rengia, daro jo gyvenimą gražesnį, prasmingesnį, na, ir sotesnį, tai pedagogas KURIA ŽMOGŲ. Kuria, kaip skulptorius, tik ne iš granito, marmuro ar bronzos, bet iš savo širdies, jausmų, proto, ir į rankas jam įduoda ginklą – patį moderniškiausią ir patikimiausią ginklą – mokslą ir pažinimą“.

Mokytojo darbas – tai specialiai organizuota veikla, susijusi su pedagoginio darbo turinio apibrėžtumu (plati, visapusiška, moksliskai pagrįsta žinių, mokėjimų, įgūdžių visuma, sudaranti mokymo ir auklėjimo turinį); laiko apibrėžtumu (mokymo planai, mokslo metai, trimestrai, semestrai, pamoka, paskaita); darbas su mokinių ar studentų grupe, kuriai patei-

kiamas vienodas mokymo ir auklėjimo turinys, bet kiekvienas mokinys suvokia tą medžiagą individualiai ir nevienodai intensyviai. Pagaliau, pedagogui yra daug svarbiau, nei kitų profesijų žmonėms, jo darbo kultūrą apibūdinanti to darbo kokybė, kvalifikacija, meistriškumas, produktyvumas, rezultatas. Svarbu, kaip savo darbą vertina ir pats mokytojas.

Mano piešimo mokytojas Kauno 6-ojoje vidurinėje mokykloje Konstantinas Bogdanas savo laiku rašė: „Patinka tiesiogiai bendrauti su jaunimu. Malonu auklėti jaunos žmones, formuoti jų charakterį – tai tas pats, kaip skulptūros kūrimas iš žalios medžiagos. Ir pats pasiūlyti stipresnis, gal dėl to, kad jie tavimi tiki, tave myli, jei esi nuoširdus ir pats juos myli. Nenuoširdumo čia būti negali, jaunimas tuoj jį pajunta.“

Irena Eigelienė daug metų dėstė istoriją ir baltų kultūrą Kauno mokyklose, dvylika metų rengė vasaros turistines stovyklas gimtojo Kupiškio apylinkėse šalia Lėvens, organizavo ekskursijas po aisčių žemes. Aisčių žemės iki šiol užima ypatingą vietą Mokytojos širdyje, kelionių turistiniuose maršrutuose, paskaitų ir paskojimų tematikoje. Man teko didelė laimė dalyvauti Mokytojos organizuojamose ir vadovaujamose ekskursijose. Apie vieną iš jų rašiau knygoje „Prie tautotyros versmių“, straipsnyje „Susitikimas su Istorija“.

Istorijos pamoka, kaip ir pati kelionė, paliko neišdildomą įspūdį ir norą geriau pažinti savo krašto istoriją, ją gaivinti, prakalbinti ir jį įsigyventi. Mokytojos patriotizmas ir meilė savo kraštui, jo istorijai ir jos karžygiams; subtilus istorijos palyginimas su dabartimi ir jos žvilgsnis į galimą ateitį, kuri kai kada pakartoja praeitį, nuteikė pamąstymams; bendrakeleivius vienijo, skatino diskutuoti, darė juos bendraminčiais, akino juos telktis, laukiant kitų ekskursijų, vadovaujamų Mokytojos.

Kaip tik tose ekskursijose, stebint jų vadovę ir ekskursijoje dalyvaujančiųjų šviesėjančius veidus, ir pradėjo formotis mintis apie mokytojo pašaukimą ir talentą. Ta mintis, aptariama šeimoje, dalinantis įspūdžius iš ekskursijų, suformavo ir mano vyro a. a. dr. Vladio Voverio, ilgamečio pedagogo ir mokslininko knygos „Pedagogas – mūsų viltis ir nerimas“ (K., 1990) skyrių „Pedagoginis pašaukimas, talentas“. Jo nuomone, „pašaukimu dažniausiai vadinamas labai stiprus žmogaus polinkis į tam tikrą veiklą. Ją atlikdamas žmogus patiria pasitenkinimą, lengviau nugali sunkumus ir nesėkmes. Pašaukimas – tai ne vien gebėjimas, o kartu ir asmenybės nuostata, noras atlikti tam tikrus veiksmus, tai svajonė ir noras tarnauti visuomeniniam idealui, ir polėkis, mobilizuojantis asmenybės fizines ir intelekto jėgas. Būtent toje srityje žmogus anksčiau ar vėliau pasiekia geriausių rezultatų. Tai ir vadinama talentu.“

Svarbiausias talento bruožas – ne standartinis mąstymas. Talentas visada ieško. Ieško mąstydamas, skaitydamas, svarstydamas, net spęsdamas, džiaugdamasis ir sielodamasis, atrasdamas naują ir nusivildamas. Ieško savo ir kitų mintyse, darbuose, elgesyje, kartais atlikdamas kasdienį darbą, sutikdamas su kito nuomone,

kartais jai prieštaraujamas. Štai kodėl talentingas pedagogas atranda „deimantų“ ir tarp išdykėlių bei neklaužadų, ir tarp prieštaraujančių, būna pakantus vaiko ar jo oponento nuomonei, nesikarščiuodamas apmąsto jos atsiradimo priežastis ir motyvus, kartais net ima juos aiškinti. Dažniausiai pedagogo talentas yra ilgalaikis jo patirties produktas. Bet nebūtinai. Viena aišku, talentas – labai sudėtingas asmenybės savybių kompleksas, jungiantis asmenybės išsilavinimo ir gebėjimų įvairiapusiškumą, savo gebėjimų suvokimą ir kryptingą jų ugdymą, ryžtingą savo gyvenimo tikslų siekimą ir valios tvirtumą, tapsmą Asmenybe didžiaja raide.

Mokslo istorijoje teigiama, kad tik Asmenybė gali išugdyti Asmenybę. Asmenybė, kaip savo laiku tvirtino kupiškėnas prof. Algirdas Julius Greimas, tapęs vienu žymiausių pasaulio mokslininkų, semantikos ir semiotikos mokslų pradininku, turi būti kaip paveikslas seklyčioje – tvirtų jausmų ir emociškai turtinga, tarnaujanti visuomenės idealams ir siekianti juos įgyvendinti. Lietuviai ir ypač mokytojų pasaulėjautoje svarbiausiais jausmais jų skalėje visada buvo Tėvynės meilė, pareiga ją ginti ir atsakomybė už jos likimą bei išlikimą. Ne mažiau svarbi yra ir pedagogo meilė savo darbui. Jos išraiška – malonūs išgyvenimai, didelis domėjimasis savo dėstomu dalyku, dėstymo metodika, pačiu procesu, ir ypač meilė žmogui. Šiomis savybėmis garsėjo ir Danutė Mušinskaitė, tvirtų jausmų, emociškai turtinga, patriotiška asmenybė, mylėjusi savo darbą ir žmogų. Tais savo jausmais dariusi įtaką savo mokiniams, tarp jų ir Irenai Eigelienai, ir skatinusi juos sekti jos pavyzdžiu.

Taigi, apibendrinant mokytojos Irenos Eigelienės profesinę veiklą, tirtą trim metodais – poetiniu, mistiniu ir moksliniu, galima drąsiai teigti, kad deivė Laima, stovėdama prie mažylės Irutės, gal ir vardo dar neturėjusios, lopšio, apdovanojo ją mediatyviu ir mistiniu charakteriu, suteikė jai ir ateities pranašo dovaną. Kaip rašė Antanas Maceina, „kūrybingas mokytojas visados yra kaip pranašas, jeigu jis yra stipriai įsiremęs į gimtąją žemę, į visą joje vykusią istoriją, į joje kerojančius papročius ir tradicijas, tada jo žvilgsnis prasiskverbia į ateitį, atskleidžia būsimojus kelius ir uždavinius ir taip vadovauja tautai“.

Linkime mokytojai Irenai Eigelienai stiprios sveikatos ir dar daug daug kūrybingų Joninių ir prasmingų darbų, rodančių Lietuvai kelią į geresnę ir gražesnę jos ateitį.

Studijų pradžia. J. Jasaičio nuotr.

Dviejų tautų sūnus Stefanas Wierzbickis: „Ieškau atsakymo į klausimą, kurio nežinau“

Skulptoriaus S. Wierzbickio (kairėje) parodos atidaryme Žemaičių dailės muziejuje dalyvavo ir Lietuvos ambasadorius Lenkijoje Šarūnas Adomavičius. Kęstučio Vaitkaus nuotr.

Nuo rugpjūčio 29 d. Žemaičių dailės muziejuje prasidėjęs X tarptautinis Mykolo Oginskio festivalis, skirtas Mykolo Kleopo Oginskio 250-osioms gimimo metinėms, lankytojus džiugina ne tik klasikinės muzikos koncertais, bet ir įvairiomis parodomis. Festivalio atidaryme buvo pristatyta Vilniuje gimusio, Kaune baigusio vidurinės dailės mokyklą ir tuometinį Politechnikos institutą, ne visus metus studijavusio Vilniaus dailės institute, po to baigusio Varšuvos dailės akademiją ir šiame mieste tebegyvenančio skulptoriaus Stefano Wierzbickio darbų paroda.

Menininko kūriniai eksponuojami pasaulinėse parodose ir galerijose Italijoje, Prancūzijoje, Anglijoje, Rusijoje, Vokietijoje, Ispanijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose. Jo skulptūros puošia Vilniaus, Varšuvos, Vroclavo filharmonijas, Frederiko Šopeno asociacijos būstinę ir daugelį kitų įstaigų. Save vadinantis dviejų tautų sūnumi, puikiai lietuviškai kalbantis S. Wierzbickis jau antrą kartą kunigaikščio Oginskio rūmuose pristato savo harmoningas, gražias skulptūras ir pirmą kartą – pieštus portretus. „Mokslo Lietuvos“ skaitytojams pateikiame pokalbio su žymiuoju skulptoriumi santrauką.

Kaip jaučiatės, po ketverių metų vėl atvykęs į Žemaičių dailės muziejų pristatyti savo kūrinių?

Prisimenu, kai buvau atvykęs pirmą kartą, tokiomis kopėčiomis reikėjo pasikelti į antrą aukštą, o dabar tiek apatinis, tiek viršutinis aukštai jau sutvarkyti. Kas mane jaudina? Tai lietuvių prisirišimas prie istorijos, tas kruopštumas ir dėmesys, kuris aiškiai matomas ne tik čia, šiuose rūmuose, bet ir kitur. Tai jaudina ne tik mane, bet ir mano žmoną, kitus svečius.

Ar sunku buvo atrinkti, kurias skulptūras atvežti parodai? Juk kiekvienas darbas

menininkui brangus ir reikšmingas.

Žinote, turbūt ne. Aš sėdžiu ne per didelėje dirbtuvėje Varšuvoje. Turėjau apie 100 skulptūrų ir šį kartą pasiryžau neimti nei iš Varšuvos filharmonijos, nei „Fugos“, nei kitų. Iš vieno bičiulio, kuris prie Varšuvos turi labai gražią mano darbų kolekciją, pasiskolinau vieną skulptūrą. Taip pat paėmiau iš dirbtuvių tas, kurios liudija apie mane.

Teko matyti kaip mūsų bičiulis, garsus anglų bosas privačioje operoje Anglijoje dainavo „Vidurvasario nakties sapną“. Man taip patiko, kad sukūriau taip pavadintą pirmąją skulptūrą. Čia atvežiau antrąją, skirtą tai pačiai tematikai, kurią pabaigiau šių metų liepos pirmąją. Šioje parodoje yra net 40 skulptūrų. Gal kiek ir per mažai vietos, nelabai įsivaizdavau tą erdvę.

Prie skulptūros, kad rastum su ja bendrą kalbą, reikia priėti, reikia žinoti jos kalbą. Tas priėjimas – kaip operoje uvertiūra – padeda. Džiugu, kad galėsiu čia pristatyti parodą. Esame nustebinti, bet, jeigu žemaičiai pradeda, tai 120 proc. padaro.

Kuriate iš medžio, marmuro, metalo... Galbūt kažkuri medžiaga Jums artimesnė?

Aš labai paviršutiniškai atsakiau viename interviu, kai manęs paklausė, kodėl kuriu iš įvairių medžiagų: „Jeigu daryčiau vien iš medžio, jausčiausi, tarsi gyvenime būčiau perskaitęs vieną knygą.“ Be to, yra tas priėjimas, apie kurį jau kalbėjau. Ruošdamasis parodai Varšuvoje, turėjau dialogą su tokia medžiaga: pradėdau su akmeniu, žiūriu, ką jis man sako, paskui savo pasakau, žiūriu, išeina ar neišeina. Dažniausiai išeina. Man artimesnis lenkiškas marmuras iš Pietų Lenkijos. Jam būdinga labai graži struktūra. Ten yra net „cukrinis“ marmuras, galintis persišviesti iki 12 cm, ir galintis „kalbėti“ piešiniais.

Kadaise dalyvavau simpoziume, kur man atvežė lygų, apvalų medžio gabalą. Aš at-

S. Wierzbickio skulptūra „Stadiono aidas“, sukurta iš medžio 1980 m. Kęstučio Vaitkaus nuotr.

Skulptūra „Sonata“, sukurta 2001 m.

Kęstučio Vaitkaus nuotr.

sisėdau ir žiūriu, bet tas medis nekalba su manim. Jei yra kokia šakelė, kažkas netobulo, aš pradėdau nuo to. Reikia rasti bendrą kalbą. O ta medžiaga, tas labai tikslus gabalas, man nieko nesakė. Kartą stebėjau Italijoje, kaip italų „maestro“, atsistojęs su skėčiu ant didelio balto marmuro gabalo, retkarčiais traukia cigarą. Jis yra maestro, savo rankų netepa. Kai nieko svarbaus, maestro gali rūkyti cigarą. Jis vaikštinėja ir batu „piešia“ darbininkui, tai yra rodo, ką daryti, o šis dirba, dirba... O jeigu yra svarbus dalykas, tai jis išsiima cigarą ir darbininkui skėčiu nubraižo, paaiškina.

Kaip gimsta Jūsų darbai? Piešiate eskizus ar nešiojate savyje idėjų, vizijų?

Viduje turiu viziją ir iš karto perteikiu akmenyje, medyje ar kitoje medžiagoje. Nepjaunu skersai iš karto, kaip dažniausiai daro jauni skulptoriai. Mačiau Druskininkuose, M. K. Čiurlionio tarptautiniame simpoziume, kaip vienas skulptorius pjovė bene 6 metrų granito gabalą. Po kurio laiko ir toks skulptorius nusiramina, pradeda gerbti medžiagą, ir medžiaga jam atsiveria.

Labai daug laiko praleidau ant Neries kranto, prie Vilniaus, Valakampių link. Niekuo kitu negalėjau tapti, tik menininku. Man patiko drožti, tad ir likau skulptoriumi.

Lietuva yra toks „šaldytuvas“, kur labai daug jaunų žmonių galėtų kurti, bet arba nesiryžta pradėti, arba bijosi. Dailininkai turi pavažinėti po Europą, kad atrastų save, kad pamatytų, ką kiti menininkai daro gerai ir kūrybiškai, o ką – kvailai. Kad save rastum, reikia paieškoti. Manau, kad ne nuo vakar atradau seniai filosofams žinomą dalyką: žmogus tiesiog ieško atsakymo, nežinodamas klausimo. Čia kažkas panašaus...

Kaip Jūs atradote save?

Sunku atsakyti... Bėgiojau Neries krantu, kur niekas nepažinojo lietuvių. Negirdėjau lietuvių kalbos tol, kol pasirodė pirmieji lietuviai, besislapstantys nuo „draugo Stalino“. Jie mane apvalė nuo „spyglių“, davė perskaityti elementorių. Taip ir pradėjau žengti į pasaulį. Mano kelyje visada pasitaiko lietuvių, į kuriuos galiu atsiremti. Kaip sakoma: „Duokite atramos tašką ir aš pastumsiu saulę ar mėnulį.“ Pagalba man – toks taškas, kuriuo galiu pasiremti. Dabar juo yra žemaičiai Virginija ir Gintaras

Končiai. Susipažinome Varšuvoje, ir jie mane tempė. Jų dėka prieš ketverius metus čia buvo surengta mano paroda, su kuria aš Lietuvoje aplankiau septynis regioninius muziejus ir kai kurias galerijas.

Esate minėjęs, kad Jūsų darbui reikia ne tik metalo, akmens ar medžio, bet ir muzikos...

Būdamas vaikas, įsivaizdavau, kad menas yra muzika, taip norėjau priartėti prie muzikos. Bet, matyt, muzika manęs nenorėjo. Tada aš pradėjau kalbinti įvairius akmenis ir medžius, kad patikčiau muzikai. Dabar ji eina kartu. Mano skulptūrose muzikos yra mažiau ar daugiau.

Dar Kaune, mokydamasis vidurinėje dailės mokykloje kartu su Dalia Zubovaitė, M. K. Čiurlionio anūke, lankydamasis jos namuose, pamačiau M. K. Čiurlionio paveikslus ir susidomėjau jais. Tačiau tik gerokai vėliau pradėjau suprasti ir vertinti M. K. Čiurlionį. Tačiau vertinu kitaip nei tie, kurie mano, kad jis yra tapytojas ir muzikas. Jo nelaimei, o mūsų laimei, M. K. Čiurlionis buvo per daug talentingas. Jam pavyko paliesti muziką ir „pagroti“ tapybą. Jo kūrinys kvartetui ir daugybė paveikslų yra puikūs. Mano manymu, M. K. Čiurlionis ieškojo ir rado menų kryžkelę – menai kažkur kryžiuojasi, vienijasi. Jis pirmasis čia atsistojo ir atrado naują kūrybinę erdvę. Aš tai suprantu ir ja naudojuosi, o kiti naudojami nesuprاندami. Gal atsisas žmogus, gal profesorius Vytautas Landsbergis, kuris tyrinėdamas M. K. Čiurlionio palikimą, sukviets kritikus ir nustatys, kas yra M. K. Čiurlionis, nes dabar jis dalijamas tarp tapybos ir muzikos.

Esate menininkas, gimęs Lietuvoje, bet jau daugiau kaip 50 metų gyvenantis Varšuvoje. Kas Jums yra Lietuva? Kaip vertinate šių dviejų kaimyninių šalių santykius?

–Aš kadaise žlibiniškiams (Žlibinų kaimas Plungės rajone – Redakcijos pastaba) pasakiau: „Esu nepaprastai laimingas, galėdamas čia atvažiuoti ir su jumis susitikti, bet jūs to nepatirsite, kadangi jūs negalite pas save atvažiuoti.“ Tas, kuris gyvena tame peizaže, toje gamtoje, to nemato.

Labai šaunus ambasadorius, daug padaręs Lietuvos ir Lenkijos santykiams, apie mane rašė, kad esu dviejų tautų sūnus. Man tai patiko, ir tai liks. Su Lietuva išliko puikūs ryšiai. Bijau, kad per gerai čia jaučiuosi. Bijau, kad vieną dieną papėgsiu nuo pasaulio ir pasislėpsiu kur nors čia.

V. Tomaševskis gadina Lietuvos ir Lenkijos santykius. Jis yra nekenčiamas Lenkijoje. Vargšai lenkai nežino, ką daryti, jiems rusų kalba ir kultūra yra artimesnės, jie nepripaato prie Lietuvos. Mes manome, kad čionykščiai lenkai turi būti Lietuvos piliečiai, turi bendrai dirbti su lietuviais. Čia yra lenkų, kurie užima didelius postus ir neverkia dėl pavardžių. Ir mano pavardė Lietuvoje buvo įvairiai rašoma: Virbickas, Vižbickas, Vierbickas. Ir kas atsitiko? Praradau talentą? Nieko neatsitiko. Manau, tai yra smulkmenos, kurios užgožia reikšmingesnius dalykus.

Kokie Jūsų kūrybiniai planai?

Kaip jau sakiau, tebeieškau atsakymo į klausimą, kurio nežinau...

Su skulptoriumi S. Wierzbickiu kalbėjosi Dalia Šimkutė, Žemaičių dailės muziejaus darbuotoja

KAPILIARINĖ ENERGETIKA – kas tai?

Pokalbis su išradėju, inžinieriumi Viktoru Jokubaičiu

Išradimo autorius Viktoras Jokubaitis su UAB „Globalios technoidėjos“ direktoriumi Vytautu Jokubaičiu šalia stendo parodoje.

„Mokslo Lietuva“: Lietuvos mokslininkų laikraštys jau buvo skelbta apie Jūsų pasiūlymus spręsti energetinio aprūpinimo problemas. Paaiškėjo, kad jie sulaukė dėmesio ir buvo įvertinti.

Viktoras Jokubaitis: Esu labai dėkingas „Mokslo Lietuvai“, kad turėjau galimybę paskelbti savo idėjas laikraštyje, kuriame mintimis dalijasi žymiausi Lietuvos mokslo, kultūros, verslo autoritetai. Vertindamas tai, ką įgyvendinau savo kukliomis galimybėmis, manau, kad pavyko atlikti daugiau, nei galėjau tikėtis. Lietuvos Respublikos valstybinis patentų biuras išdavė patentus dviem išradimams. Šių išradimų paraišką įregistruotos ir Europos patentų biure. Viena šių techninių idėjų pristatyta tarptautiniuose renginiuose „KIC InnoEnergy 2014“ ir „ClimateLaunchpad 2015“. Rugsėjo 3–4 dienomis, bendradarbiaudami su UAB „Globalios technoidėjos“, turėjome puikią galimybę Vilniaus inovacijų forume „Inovation drift“, vykusiame parodų rūmuose LITEXPO, pristatyti patentuotą idėjų „Aerodinaminis treniruoklis“ vizualizaciją ir „Energetinio segmento“ modelį-maketą.

Antra vertus, norėtusi kurti dar spartesniais žingsniais, tikintis iš kompetentingos aplinkos atsiliepimų, vertinimų, patarimų, pagalbos siekiant įgyvendinti šį gyvybiškai svarbų projektą. Taip pat noriu pasidalinti išgyvenimu, kurį patyriau beveik tą pačią dieną, kai gavau žinią apie patento išdavimą, perskaitęs šią biblijinę mintį: „Kantriai laukiau Viešpaties; jis pasilenkė prie manęs

ir išgirdo mano šauksmą“ (Ps 40,2). Vėliau, diskutuojant inovacijų forume, vienas bendramintis patvirtino šią mintį. Daugelis mūsų esame aukštesnių jėgų „laiskanešiai“ arba „pasiuntiniai“, pristatantys „siuntas“, tarp jų ir inovacijas.

M. L.: Kadangi išradimas jau užpatentuotas ir publikuotas, gal galėtumėte skaitytojams plačiau pristatyti jo esmę ir atsiradimo aplinkybes? „Mokslo Lietuvoje“ publikuotame straipsnyje paminėta sąvoka „energetinis – komunikacinis kapiliaras“. Kas tai?

V. J.: Tai nauja sąvoka, apibūdinanti ir naują kryptį energetikoje, sprendžiančią energetinio aprūpinimo problemas, ir su juo susijusias pasekmes. Išradimo esmė – trijų didžiausių ir pagrindinių energetinių šaltinių (saulės, vėjo ir vandens) pritaikymas gaminant elektros energiją specialiame energetiniame segmente. Šio energetinio segmento konstrukcija – labai paprasta: tunelio pavidalo statinys su viena nuožulnia plokštuma išorėje sumontuotas tarp dviejų bokštų pavidalo atramų porų tam tikru atstumu, tam tikrame aukštyje. Viena iš atramų porų yra aukštesnė. Jos viršutinėje dalyje sumontuota vėjo jėgainė. Tunelio nuožulnioji plokštuma nuklota fotovoltinėmis plokštėmis ir lietaus vandens kolektoriais su bokštuose įrengtomis vandens talpyklomis, atliekančiomis energijos akumuliacinę funkciją.

Pagrindinis tunelis turi tris komunikacinius kanalus. Du iš jų, esantys žemesniame

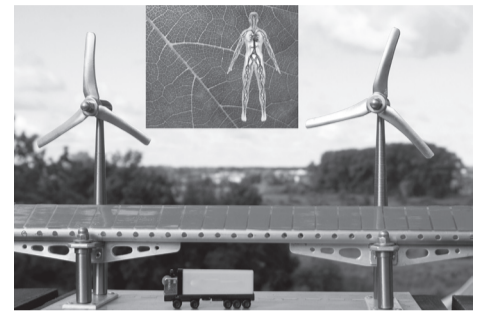
lygyje, gali būti naudojami žmonių susisiekimui priešingomis kryptimis judančiais šaligatviais, eskalatoriais, vagonėliais, kapsulėmis ant oro bei magnetinių pagalvių. Viršutinė tunelio dalis gali būti naudojama inžineriniams tinklams, medžiagų, smulkių krovinių transportavimui. Tokius atskirus segmentus galima jungti į reikiamo ilgio grandinę – kapiliarą, jungiančią miestus, valstybes, kontinentus.

Šios idėjos ištakos siekia 1990 metus. Nors nesu energetikos specialistas, bet dar studijuodamas domėjausi šios srities perspektyvomis. Galiausiai pastarieji penkeri metai mąstymo, ieškojimų, stebėjimų ir kūrybinio darbo atnešė mano anksčiau išvardintus rezultatus.

M. L.: Jūsų išdėstytos mintys iš pirmo žvilgsnio atrodo sudėtingos, sunkiai įgyvendinamos ir finansiškai imlios.

V. J.: Iš tikrųjų gali taip atrodyti. Ar tikrai esame teisingame kelyje? Mums buvo ir yra labai svarbūs ir vertingi kompetentingų specialistų šio išradimo idėjos ir jo pritaikymo galimybių vertinimai: „Tai nauja sritis energetikoje“, „Idėja verta didelės premijos“, „Trys – viename“, „Statinys į Smiltynę būtų vizitinė kortelė ne tik Lietuvai, Baltijos valstybėms, bet ir visai Europai“.

Palyginamoji analizė kviečia susimąstyti, kiek lėšų išleidžiama vienam magistralės ar požeminio metro kilometrui įrengti su visomis tolimesnėmis eksploataavimo ir avarijų pasekmėmis. Visa tai tik naudoja energiją, bet jos nekuria, todėl nekyla abejonių dėl projekto įgyvendinimo ekonomiško ir būtinybės. O kiek lėšų reikalauja atominės, šiluminės ar kitokio tipo elektrinės pastatymas, įrengimas ir priežiūra? Juk pasaulyje įrengiami pramogoms skirti „linksmieji kalneliai“, siekiantys iki 3 km ilgio ir iki 140 m aukščio, miestuose statomi bokštai – dangoraižiai, siekiantys arti 1 km. Taigi, manau, kad tikrai gali būti perspektyvus vienas kilometras energetinio kapiliaro, jungiančio Klaipėdą su Smiltyne, kuris pritrauktų tūkstančius turistų, arba panašus 3–5 km ilgio kapiliaras per Šiaulių miestą, kuris generuotų pigią ir ekologišką energiją. Vilniaus ir Kauno miegamieji

Energetinio kapiliaro pavyzdys gamtoje ir jų veikimo principo bei konstrukcijos perkėlimas į techninį lygį.

rajonai panašiu kapiliaru būtų sujungti su centrine miesto dalimi. Todėl ir 100 km ilgio kapiliaras tarp Kauno ir Vilniaus, kuris sumažintų žūstančių keliuose skaičių, nenaudojant užstatomos žemės ploto, atrodo toks paprastas, reikalingas ir patrauklus projektas.

Svarbiausia tai, kad Lietuva turi visą reikiamą potencialą tokiems projektams įgyvendinti ir galėtų šioje srityje įgyti prioritetą pasaulyje. Čia turime omenyje projekto įgyvendinimo dalyvius – valdžios, mokslo ir stambaus verslo institucijas. Tolesnė ir platesnė tokių energetinių kapiliarų plėtra tarp didelę gyventojų koncentraciją turinčių vietovių, miestų, net valstybių galėtų reikšmingai sumažinti klimato kaitos pasekmes, skatinti technologijų pažangą, spręsti neigiamas demografines problemas ir mažinti antropoceno eros neigiamus padarinius mūsų planetoje.

M. L.: Gal pateiktumėte keletą įspūdžių iš inovacijų forumo?

V. J.: Puikiai suorganizuotas, solidus renginys, vykęs bene penkiose didžiulėse auditorijose, surinkęs per 1000 lankytojų, dalyvių, pranešėjų, inovacijų kūrėjų, išradėjų. Pranešimo temos: nuo „dronų“ iki „bozonų“. Maloniai nuteikė ūkio ministro, aplankiusio mūsų stendą, energetinio projekto, kaip futuristinio, įvertinimas. Įdomu, kaip būtų įvertinęs Ministras pirmininkas, kuris lankėsi parodoje ir tikriausiai tik dėl laiko stokos nespėjo susipažinti su mūsų pristatomomis idėjomis?

Mieli „Mokslo Lietuvos“ skaitytojai,

užsiprenumeruokite „Mokslo Lietuvą“ pašto skyriuose arba internetu 2015-iesiems metams ir paraginkite tai padaryti bičiulius!!! Lietuvos mokslo aktualijos, įdomūs ir vertingi interviu pasieks Jus greičiau ir operatyviau nei lauktumėte pasirodant internete.

Prenumeratos kaina: 1 mėn. - 2,7 euro, 3 mėn. - 8 eurai, 6 mėn. - 15,5 euro, metams - 30 eurų

Mums Jūsų parama reikalinga kaip niekad!

Lietuvos mokslininkų laikraščio „Mokslo Lietuva“ projektui „Pažinimo erdvė: mokslas visuomeni“ vykdyti Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2015 m. skyrė 15 tūkst. eurų. „Mokslo Lietuvos“ redakcija

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Jolanta Niaurienė
Dizainerė Giedrė Zaveckienė

Redakcinės kolegijos pirmininkas Alfonsas Ramonas. Nariai: Valentinas Baltrūnas, Vygintas Gontis, Valentas Daniūnas, Raimundas Dužinskas, Rimas Norvaiša, Vilma Petrikaitė, Jelena Tamulienė, Emilis Urba, Janina Valančiūtė, Alvydas Baležentis, Nelė Jurkėnaitė
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius
El. paštas mokslolietuva@gmail.com (pagrindinis); mokslolietuva@takas.lt (papildomas)
Tel. (8 5) 212 1235, laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius
Tiražas 500 egz.